

Nr 48.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag; given Drottningholms slott den 3 februari 1950.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

Den nya aktiebolagslagen, som antogs av 1944 års riksdag och trädde i kraft den 1 januari 1948, ställer i förhållande till äldre lagstiftning ökade krav på redovisningen för aktiebolag. Aktiebolagslagens regler angående vinst- och förlusträkningen innebära emellertid beträffande redovisningen av rörelseintäkten (102 § andra stycket A 1) att viktiga kostnader för rörelsen, såsom kostnader för råvaror, kunna avdragas från omsättningssumman så att endast skillnaden redovisas såsom intäkt av rörelsen. Vidare medföra lagens bestämmelser om tillgångarnas värdering (100 §) att undervärdering må ske och att därigenom s. k. dolda reserver kunna föreligga.

I propositionen föreslås i syfte att bereda vidgad insyn i aktiebolagens ekonomiska förhållanden att aktiebolag skall i den publika årsredovisningen lämna upplysning om hela intäkten av rörelsen under räkenskapsåret (omsättningssumman), såframt det finnes kunna ske utan förfång för bolaget.

För att erhålla en viss belysning av aktiebolagens dolda reserver ha vidare bestämmelser upptagits angående skyldighet för aktiebolag att i årsredovisningen dels uppgiva taxeringsvärden och brandförsäkringsbelopp å fastigheter, maskiner, inventarier och andra dylika anläggningstillgångar, dels ock redogöra för viktigare ändringar beträffande omsättningstillgångarnas värdering i förhållande till tidigare årsredovisning.

De sålunda föreslagna kompletteringarna av den publika redovisnings-skyldigheten för aktiebolag böra ses i samband med den statistik rörande företagens inkomstutbetalningar och vinster, varom förslag framlagts av konjunkturinstitutet och 1947 års insynskommitté och till vilken anslag begärts i årets statsverksproposition (Bil. 9 s. 16—21).

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Härigenom förordnas, att 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 om aktiebolag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

103 §.

1 mom. I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för bolaget, upplysning lämnas om sådana för bedömningen av bolagets ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens och verkställande direktörs förvaltning viktiga förhållanden, vilka ej framgå av balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen, så ock om händelser av väsentlig betydelse för bolaget, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.

I förvaltningsberättelsen skall uppgivas medelantalet under räkenskapsåret anställda arbetare samt medelantalet övriga i bolagets tjänst anställda personer. I den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, skall ock i särskilda poster upptagas sammanlagda beloppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till arbetare, dels till sty-

(Föreslagen lydelse:)

103 §.

1 mom. I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för bolaget, upplysning lämnas om hela intäkten av rörelsen under räkenskapsåret (omsättningssumman) samt om andra för bedömningen av bolagets ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens och verkställande direktörs förvaltning viktiga förhållanden, där upplysning i nämnda hänseenden ej lämnas i balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen. Såvitt det finnes kunna ske utan förfång för bolaget, skola ock i förvaltningsberättelsen uppgivas händelser av väsentlig betydelse för bolaget, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.

I den mån motsvarande uppgifter ej intagits i balansräkningen, skall i förvaltningsberättelsen uppgift lämnas beträffande fastigheter om taxeringsvärden och brandförsäkringsbelopp samt beträffande maskiner, in-

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

relsen samt verkställande direktör och andra företagsledare, dels ock till övriga befattningshavare i bolaget.

ventarier och andra dylika anläggningstillgångar om brandförsäkringsbelopp, med fördelning av nämnda värden och belopp såvitt möjligt på de under särskilda poster i balansräkningen upptagna tillgångarna. Vidare skall i förvaltningsberättelsen uppgivas medelantalet under räkenskapsåret anställda arbetare samt medelantalet övriga i bolagets tjänst anställda personer. I den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, skall ock i särskilda poster upptagas sammanlagda beloppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till arbetare, dels till styrelsen samt verkställande direktör och andra företagsledare, dels ock till övriga befattningshavare i bolaget.

Har uppskrivning — — — — — särskilt anmärkas.

Har beträffande *avskrivningarna på bolagets anläggningstillgångar eller avsättningarna å värdeminskningsskonton för sådana tillgångar eller beträffande redovisningen av tillgångar såsom anläggningstillgångar eller omsättningstillgångar eller i andra avseenden någon viktigare ändring vidtagits* i förhållande till tidigare balansräkning eller vinst- och förlusträkning, skall redogörelse därför lämnas i förvaltningsberättelsen.

Har beträffande *tillgångars redovisning såsom anläggnings- eller omsättningstillgångar, beträffande avskrivning på anläggningstillgångar eller avsättning å värdeminskningsskonto för dylika tillgångar, beträffande omsättningstillgångars värdering eller i andra hänseenden sådan ändring i förhållande till tidigare balansräkning eller vinst- och förlusträkning vidtagits, som i avsevärd mån påverkat årsresultatet eller eljest är av större vikt*, skall redogörelse därför lämnas i förvaltningsberättelsen.

Styrelsen och — — — — — enligt balansräkningen.

223 §.

223 §.

1 mom. Vill aktieägare — — — — — tre skiljemän.

Kunna de aktieägare, som gjort ansökan om inlösen, ej enas om utseende av skiljeman, skall *länssty-*

Kunna de aktieägare, som gjort ansökan om inlösen, ej enas om utseende av skiljeman, skall *överexe-*

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

relsen i det län, där styrelsen har sitt säte, utse skiljeman bland dem som av nämnda aktieägare därtill föreslagits. Styrelsen äge utse skiljeman och föra talan för de aktieägare, för vilka lösningsplikt kan inträda. I övrigt skall i fråga om skiljemännen och förfarandet inför dem i tillämpliga delar gälla vad i lagen om skiljemän är stadgat. Är tvist om lösens belopp, skall detta bestämmas så att det motsvarar aktiens verkliga värde. I fall som i 175 eller 176 § sägs skall dock lösen bestämmas till minst det belopp, som i förslaget till fusionsavtal beräknats belöpa å varje aktie. För lösen vare de aktieägare, som röstat för beslutet, ansvariga en för alla och alla för en. Kostnaderna för skiljemannaförfarandet skola åvila bolaget, där ej skiljemännen på grund av särskilda omständigheter pröva skäligt ålägga aktieägare att helt eller delvis svara för dessa kostnader. Part, som är missnöjd med skiljemännens beslut, äger, där ej annat stadgats i bolagsordningen, draga tvisten under rättsens prövning, såframt han instämmer sin talan inom tre månader från det beslutet i huvudskrift eller avskrift delgavs honom. Styrelsen skall ofördröjligen ombesörja delgivningen av beslutet. Talan må föras av såväl styrelsen som enskild lösningspliktig aktieägare. Sådan talan gälle till förmån för annan lösningspliktig.

Kunna de — — — — —

2 mom. Önskar moderbolag — — — — —

Skiljemannaförfarandet skall senast tre månader efter den i första stycket omförmälda sammankomsten

kutor i den ort, där styrelsen har sitt säte, utse skiljeman bland dem som av nämnda aktieägare därtill föreslagits. Styrelsen äge utse skiljeman och föra talan för de aktieägare, för vilka lösningsplikt kan inträda. I övrigt skall i fråga om skiljemännen och förfarandet inför dem i tillämpliga delar gälla vad i lagen om skiljemän är stadgat. Är tvist om lösens belopp, skall detta bestämmas så att det motsvarar aktiens verkliga värde. I fall som i 175 eller 176 § sägs skall dock lösen bestämmas till minst det belopp, som i förslaget till fusionsavtal beräknats belöpa å varje aktie. För lösen vare de aktieägare, som röstat för beslutet, ansvariga en för alla och alla för en. Kostnaderna för skiljemannaförfarandet skola åvila bolaget, där ej skiljemännen på grund av särskilda omständigheter pröva skäligt ålägga aktieägare att helt eller delvis svara för dessa kostnader. Part, som är missnöjd med skiljemännens beslut, äger, där ej annat stadgats i bolagsordningen, draga tvisten under rättsens prövning, såframt han instämmer sin talan inom tre månader från det beslutet i huvudskrift eller avskrift delgavs honom. Styrelsen skall ofördröjligen ombesörja delgivningen av beslutet. Talan må föras av såväl styrelsen som enskild lösningspliktig aktieägare. Sådan talan gälle till förmån för annan lösningspliktig.

— — — — — om fusion.

— — — — — tre skiljemän.

Skiljemannaförfarandet skall senast tre månader efter den i första stycket omförmälda sammankomsten

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

påkallas hos dotterbolagets styrelse genom skriftlig begäran, däri skall angivas den skiljeman som utses av moderbolaget. Har sådan begäran gjorts, åligger det dotterbolagets styrelse att därom, på sätt i 123 § tredje stycket är stadgat, underrätta övriga aktieägare med anmaning till dem att inom två månader därefter hos dotterbolagets styrelse skriftligen föreslå skiljeman. Där samtliga aktieägare äro införda i aktieboken och hava inom sålunda angiven tid föreslagit samma skiljeman, skall dotterbolagets styrelse underrätta moderbolaget, att han utsetts till skiljeman. I annat fall skall dotterbolagets styrelse hos rätten begära förordnande av god man. Gode mannen skall hos *länsstyrelsen i det län*, där dotterbolagets styrelse har sitt säte, med eget förslag och uppgift på de personer som av aktieägare föreslagits, begära förordnande av skiljeman, så ock bevaka frånvarande aktieägares rätt under skiljemannaförfarandet. I övrigt skall i fråga om skiljemännen och förfarandet inför dem i tillämpliga delar gälla vad i lagen om skiljemän är stadgat. Är tvist om lösens belopp, skall detta bestämmas så att det motsvarar aktiens verkliga värde. Kostnaderna för skiljemannaförfarandet skola åvila moderbolaget, där ej skiljemännen på grund av särskilda omständigheter pröva skäligt ålägga annan aktieägare att helt eller delvis svara för dessa kostnader. Part, som är missnöjd med skiljemännens beslut, äger genom stämning draga tvisten under rättens prövning inom tid som i 1 mom. sägs.

påkallas hos dotterbolagets styrelse genom skriftlig begäran, däri skall angivas den skiljeman som utses av moderbolaget. Har sådan begäran gjorts, åligger det dotterbolagets styrelse att därom, på sätt i 123 § tredje stycket är stadgat, underrätta övriga aktieägare med anmaning till dem att inom två månader därefter hos dotterbolagets styrelse skriftligen föreslå skiljeman. Där samtliga aktieägare äro införda i aktieboken och hava inom sålunda angiven tid föreslagit samma skiljeman, skall dotterbolagets styrelse underrätta moderbolaget, att han utsetts till skiljeman. I annat fall skall dotterbolagets styrelse hos rätten begära förordnande av god man. Gode mannen skall hos *överexekutor i den ort*, där dotterbolagets styrelse har sitt säte, med eget förslag och uppgift på de personer som av aktieägare föreslagits, begära förordnande av skiljeman, så ock bevaka frånvarande aktieägares rätt under skiljemannaförfarandet. I övrigt skall i fråga om skiljemännen och förfarandet inför dem i tillämpliga delar gälla vad i lagen om skiljemän är stadgat. Är tvist om lösens belopp, skall detta bestämmas så att det motsvarar aktiens verkliga värde. Kostnaderna för skiljemannaförfarandet skola åvila moderbolaget, där ej skiljemännen på grund av särskilda omständigheter pröva skäligt ålägga annan aktieägare att helt eller delvis svara för dessa kostnader. Part, som är missnöjd med skiljemännens beslut, äger genom stämning draga tvisten under rättens prövning inom tid som i 1 mom. sägs.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

Där det — — — — — lösens erläggande.
Inom en — — — — — egen skuld.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1950 men skall icke äga tillämpning
beträffande förvaltningsberättelse för räkenskapsår, som utgått dessför-
innan.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 4 januari 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *bestämmelser för att vinna förbättrad insyn i aktiebolags ekonomiska förhållanden m. m.* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 2 maj 1945, nr 169, begärde riksdagen utredning huruvida och i vilken ordning en ur samhällelig synpunkt önskvärd förbättrad kunskap om företagens ekonomiska förhållanden kunde vinnas utan åsidosättande av näringslivets berättigade intressen. Sedan två sakkunniga tillkallats för att inom justitiedepartementet biträda med en förberedande utredning av frågan i syfte att vinna bättre möjligheter att bedöma, vilka huvudpunkter som borde upptagas till mera ingående utredning, avlämnade dessa den 28 maj 1946 en promemoria i ämnet.

Med stöd av bemyndigande av Kungl. Maj:t den 13 juni 1947 tillsattes sedermera en kommitté med uppdrag att inom justitiedepartementet verkställa utredning, huru en ur samhällelig synpunkt önskvärd förbättrad insyn i de enskilda företagens ekonomiska förhållanden kunde vinnas. Kommittén, som antagit benämningen *1947 års insynskommitté*,¹ har den 19 februari 1949 avgivit *Betänkande angående förbättrad insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden (SOU 1949: 8)*. I betänkandet föreslås bl. a. en utvidgning på vissa punkter av den för aktiebolagen gällande publika redovisningsskyldigheten. Bestämmelser härom ha upptagits i ett av kommittén framlagt förslag till lag angående ändring i lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

¹ Ledamöter i kommittén voro professorn H. Nial, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare pappersarbetaren G. L. Andersson, filosofie kandidaten N. Kellgren, ledamoten av riksdagens första kammare f. d. statssekreteraren B. Näsgård, direktören A. Odholm, ledamoten av riksdagens andra kammare metallarbetaren K. G. Pettersson, ledamoten av riksdagens första kammare direktören K. Wistrand samt sekreteraren J. Östlund. Sedan Odholm den 6 november 1948 avlidit, har direktören T. Thornander varit ledamot.

Huvudgrunderna i insynskommitténs förslag.

Kommittén framhåller, att ett rationellt bedrivande av en ekonomisk rörelse krävde en räkenskapsföring som gäve rörelseidkaren möjlighet att överblicka företagens ställning och resultatet av dess verksamhet. Den bokföring som förekom i våra ekonomiska företag redan tidigt — under 1500- och 1600-talen — uppfattades säkerligen också såsom en i företagarernas och de eventuella delägarnas eget intresse förd redovisning, varmed lagstiftningen icke behövde befatta sig. Så småningom kommo emellertid även andra intressen än rörelseidkarnas och delägarnas att göra sig påminna i fråga om räkenskapsföringen. Vissa lagbestämmelser tillkommo sålunda i syfte att skydda fordringsägarnas intressen. De lagföreskrifter om bokföringsplikt som sedermera givits ha enligt kommittén motiverats icke endast av hänsyn till företagens ägare (delägare) och dess borgenärer utan även av det allmännas intresse att kunna på grundval av en tillförlitlig redovisning bestämma företagens skattskyldighet.

I samband med den ekonomiska utvecklingen och samhällslivets omdaning samt därmed sammanhängande förändringar i de ekonomiska, sociala och politiska åskådningarna hade, fortsätter kommittén, uppfattningen om de ekonomiska företagens ställning och funktion undergått en betydelsefull omvandling. Med det sociala betraktelsesätt som i vårt nutida samhälle vore förhärskande uppfattades företagens sätt att fylla sina funktioner icke uteslutande såsom en privatangelägenhet för företagens ägare utan såsom ett förhållande varav även de anställda, den konsumerande allmänheten och samhället självt hade omedelbart intresse.

Kommittén har, med en social uppfattning av nu antydd innebörd såsom utgångspunkt, undersökt i vad mån och på vad sätt man borde och lämpligen kunde skapa ökade möjligheter till inblick i företagens ekonomi, deras ekonomiska ställning, deras intäkter och kostnader samt deras rörelseresultat. Den insyn, som i och för sig ur angivna synpunkter funnes önskvärd, borde enligt kommittén icke sträckas så långt att skador och olägenheter av betydelse därigenom åsamkades de enskilda företagen. Insynen finge icke vara ett självändamål utan borde uppfattas såsom ett medel för näringslivets anpassning efter nutidens ekonomiska och sociala förhållanden och för effektivisering av de enskilda företagen såsom faktorer i produktions och folkförsörjningens tjänst.

Kommittén påpekar, att meningsskiljaktigheter emellertid inträdde när det gällde att bedöma huruvida och i vad mån en utvidgning av insynen i företagen på den ena eller andra punkten kunde vålla olägenheter för företagen av så avsevärd beskaffenhet, att de övervägde fördelarna av den förbättrade insynen (betänkandet s. 11—12). Vad som med nödvändighet satt sin prägel på kommitténs arbete hade varit svårigheten att finna en linje, som i detta hänseende kunnat förena de skiljaktiga uppfattningarna icke blott såsom en godtycklig kompromiss utan såsom en sakligt välmotiverad

lösning. Det funnes nämligen knappast möjlighet att med någon säkerhet på förhand beräkna de eventuella nyttiga eller skadliga verkningarna av en mera väsentlig utvidgning av företagens skyldighet att redovisa sina ekonomiska förhållanden. Erfarenheter från främmande länder hade icke heller i större utsträckning kunnat lämna positiv vägledning, eftersom man där i allmänhet icke gått längre utan oftast tvärtom mindre långt än Sverige i fråga om företagens skyldighet att bereda insyn. Kommittén hade å ena sidan ansett sig böra så långt som möjligt söka tillgodose önskemålen om skapande av klarhet rörande företagens ekonomiska förhållanden, även om det skulle nödvändiggöra uppställande av regler, vilka i förhållande till tidigare svensk rätt och gällande utländska lagar framstode såsom vittgående. Men å andra sidan hade osäkerheten om verkningarna av en obegränsad uppgiftsskyldighet för företagen föranlett kommittén att noggrant beakta de farhågor för skadliga verkningar, som funnes hos sakkunniga och ansvarsmedvetna företagare och som vid riksdagsbehandlingen år 1944 av förslaget till ny aktiebolagslag föranlett, att de i stort sett mycket vittgående redovisningsregler som däri infördes i några hänseenden icke utsträckts så långt som varit tänkbart.

I fråga om *insynsintressena* framhåller kommittén, att delägares och fordringsägares intresse av kännedom om företagens ekonomiska förhållanden genom utvecklingen fått en ökad ekonomisk och social betydelse. Dessa insynsgruppers intressen hade emellertid sedan länge uppmärksammats av lagstiftningen, vilken i detta hänseende i fråga om aktiebolag lett fram till de utförliga redovisningsbestämmelserna i 1944 års aktiebolagslag. Kommittén hade därför icke ansett det vara sin uppgift att till ny självständig prövning upptaga frågan, huruvida delägar- och borgenärsgruppernas behov av kännedom om företagens ekonomiska förhållanden vore tillfredsställande tillgodosett, men påpekar att den naturligtvis ansett sig böra vid prövningen av spørsmålet om andra insynsintressens tillgodoseende beakta, huruvida de för sådant ändamål ifrågakommande reglerna även tedde sig önskvärda av hänsyn till delägare och fordringsägare.

Utöver det intresse, som de enskilda medborgarna kunna ha av upplysning om företagens för samfundsekonomin vitala verksamhet och ekonomiska förhållanden, representeras enligt kommittén mera omedelbara insynsintressen, vilka måste beaktas vid utformningen av insynsreglerna, av statsmakterna, konsumenterna och de i företaget anställda (betänkandet s. 14). Den samhällsgrupp vars behov av kännedom om de ekonomiska företagen stode i centrum för kommitténs utredning vore de i företagen anställda, vilkas stora antal och betydelsefulla roll i företagets verksamhet gäve en särskild tyngd åt deras insynsintresse. De anställdas aktuella insynsintressen framträdde enligt kommittén i två olika former. För det första gällde det för dem att kunna vinna sådan kunskap om företagets ekonomi som vore av betydelse för deras löneförhållanden; då lönerna i stort sett bestämdes genom kollektivavtalsförhandlingar, kunde detta insynsintresse sägas koncentrera sig på kravet att få fram sådana upplysningar rörande företagen

som kunde tjäna till ledning för arbetstagarorganisationernas ställningstaganden vid sådana förhandlingar. Då dessa regelmässigt avsåge hela branscher eller i varje fall grupper av företag, komme detta insynsintresse att åtminstone i första hand avse hela branschens eller gruppens ekonomiska förhållanden. Men för det andra framträdde ett insynsintresse, som omedelbart och i första hand riktade sig mot det enskilda företaget. Detta intresse uppbyres av dem som vore anställda i ett företag och som med hänsyn till sina framtida arbetsförhållanden och utkomstmöjligheter och jämväl med hänsyn till mera personliga skäl, såsom trivsel i arbetet, känsla av samhörighet med företaget, önskade kunskap om just detta företags ställning, rörelseresultat, framtidsplaner och framtidsutsikter.

Vad angår de *vägar* som stå till buds för att nå fram till *förbättrade insynsmöjligheter* uttalar kommittén, att en klar och upplysande publik årsredovisning från varje särskilt företag otvivelaktigt i många hänseenden erbjöde den bästa grundvalen för insynen, men framhåller därjämte att den publika redovisningen icke vore den enda väg som borde anlitas härför. En annan väg att tillgodose insynsintressena vore en förbättrad ekonomisk statistik. Kommittén uttalar, i vad gäller statistik rörande den industriella produktionen m. m., önskemål om vissa förbättringar av den på dessa områden befintliga statistiken. Beträffande statistik över företagens intäkter, kostnader och vinster hade kommittén samrått med konjunkturinstitutet, som på Kungl. Maj:ts uppdrag utarbetat och i januari 1949 avgivit förslag beträffande infordrande av uppgifter i nämnda hänseende från företagen samt upprättande av en statistik över företagens inkomstutbetalningar och vinster på grundval av dessa uppgifter. Kommittén anslöte sig i det väsentliga till institutets förslag härom. Kommittén har förordat, att de statistiska uppgifterna skulle kunna bearbetas för åstadkommande av specialutredningar, avsedda att komma till användning vid avtalsförhandlingar mellan arbetsmarknadens organisationer. Rörande dessa utredningars innehåll och publicering förutsätter kommittén att överenskommelse träffas mellan huvudorganisationerna på arbetsmarknaden (betänkandet s. 87—92).

Frågan om *den interna företagsinformation* har jämväl behandlats av kommittén, som emellertid ansett att resultatet av den frivilliga verksamheten på förevarande område — genom företagsnämnderna — borde avvaktas och lagstiftningsåtgärder icke för närvarande övervägas. Däremot har kommittén utpekat vissa speciella frågor som enligt dess mening borde bli föremål för uppmärksamhet vid företagsnämndernas verksamhet. I detta avseende hänvisas till kommitténs betänkande (särskilt s. 62, 75 och 94). Arbetstagarorganisationernas intresse av upplysningsmaterial för avtalsförhandlingarna finge enligt kommittén anses i det väsentliga tillgodosedda genom den publika redovisningen och den ekonomiska statistiken, utformade på sätt kommittén förordat.

Beträffande *företagens publika redovisning* framhåller kommittén — under betonande av att skyldighet att offentliggöra årsredovisning för närvarande icke föreligger för andra företagsformer än aktiebolag — att den

räkenskapsmässiga redovisning, som i publik form kunde avfordras företagen, med nödvändighet måste vara en redovisning för rörelseresultatet under en räkenskapsperiod, ett räkenskapsår, och för ställningen vid räkenskapsårets slut, d. v. s. en s. k. årsredovisning; självfallet kunde icke hela den löpande bokföringen göras publik. Om man skulle få en rättvisande bild av ett företag icke såsom en avslutad episod utan såsom en fortgående, på framtiden inriktad verksamhet, kunde man enligt kommittén icke begränsa sig till en aldrig så utförlig årsredovisning. Företaget måste då bedömas på mycket längre sikt och med hänsynstagande till förhållanden, vilkas verkningar sträckte sig över längre tidsperioder, t. ex. en konjunkturcykel. I viss mån finge man dock i detta avseende hjälp genom att vid en analys av företagets förhållanden sammanställa ett flertal årsredovisningar.

Kommittén har uppdragit huvudlinjerna för en så fullständig och upplysande årsredovisning som möjligt, i avsikt att därmed belysa de punkter där en skärpning av gällande redovisningsregler skulle kunna öka insynsmöjligheterna. Därvid ha behandlats dels spørsmålet om årsredovisningens specificering, d. v. s. vilka uppgifter som böra återfinnas i redovisningen, dels ock frågan om värderingen av företagets i redovisningen upptagna tillgångar. Vad angår förstnämnda spørsmål borde, framhåller kommittén, av en redovisning i princip framgå såväl hur influtna intäkter disponerats och över- eller underskott uppkommit, resultatsredovisningen, som ock på vilket sätt rörelsens tillgångar vore anbragta samt i vad mån de motsvarade eget eller främmande kapital, redovisningen av förmögenhetsställningen. Beträffande resultatsredovisningen borde en fullständig redovisning utvisa hela bruttointäktsbeloppet fördelat på olika intäktskällor, d. v. s. dels totalintäkten av själva rörelsen (omsättningssumman), eventuellt med uppdelning på olika rörelsegrenar, dels ock samtliga intäkter av annan beskaffenhet, exempelvis realisationsvinster, räntor och utdelningar, extraordinära förvärv. Intäktssummans användning borde framgå genom ett specificerat angivande av olika kostnadsarter, råvarukostnad, löner, förvaltningskostnader etc.

I fråga om *redovisningsskyldigheten för aktiebolag* har kommittén inriktat sin utredning på två huvudfrågor, frågan om bruttoredovisning och frågan om redovisning av s. k. dolda reserver. Kommitténs förslag innebär, att aktiebolag skall vara skyldigt att i förvaltningsberättelsen intaga uppgift om storleken av den totala rörelseintäkten under året (omsättningssumman), försåvitt denna ej framgår av vinst- och förlusträkningen; denna bruttoredovisningsregel är försedd med den modifikation som dylik redovisning behöver ske endast i den mån det finnes kunna ske utan förfång för bolaget. Vidare föreslår kommittén skyldighet för aktiebolag att i årsredovisningen lämna vissa uppgifter ägnade att belysa bolagens dolda reserver.

Vad angår publik redovisningsskyldighet för ekonomiska föreningar hänvisar kommittén till det förslag till lag om registrerade föreningar m. m., som numera (SOU 1949: 17) avgivits av utredningen för översyn av lagstiftningen om ekonomiska föreningar, under påpekande att vid utarbetandet av de i nämnda förslag ingående redovisningsbestämmelserna samråd ägt rum

mellan föreningsutredningen och kommittén. För övriga företagskategorier föreslår kommittén icke några regler om publik redovisning. Kommittén hemställer emellertid, att för den händelse en omarbetning av gällande bokföringslag framdeles komme till stånd även insynsfrågan beaktades; sålunda borde därvid övervägas, huruvida icke en mera utförlig redovisning, som i någon form gjordes publik, skulle krävas även av andra större företag än aktiebolag och föreningar.

Det förtjänar påpekas att kommittén ansett sig böra lämna utanför sin utredning banker (bankaktiebolag, sparbanker), försäkringsbolag och andra dylika i speciallagstiftning reglerade företagstyper. Som skäl härför framhåller kommittén, att dessa företag i sin verksamhet vore underkastade särskild kontroll från det allmännas sida och att de problem kommittén haft att utreda icke förelåge beträffande dem eller i allt fall erbjöde helt andra aspekter än när det gällde de ekonomiska företagen i gemen.

Uttalanden av allmän innebörd i remissyttranden.

Över insynskommitténs betänkande ha, efter remiss, yttranden avgivits av socialstyrelsen, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, statskontoret, riksräkenskapsverket, statistiska centralbyrån, statens priskontrollnämnd, konjunkturinstitutet, 1948 års statistikutredning, utredningen för översyn av lagstiftningen om ekonomiska föreningar, svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation, kooperativa förbundets styrelse, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges redareförening, föreningen auktoriserade revisorer, svenska revisorsamfundet och Sveriges advokatsamfunds styrelse. Kommerskollegium har vid sitt utlåtande fogat yttranden från samtliga handelskammare. Av remissinstanserna ha riksräkenskapsverket, statistiska centralbyrån, statens priskontrollnämnd, konjunkturinstitutet, 1948 års statistikutredning och utredningen för översyn av lagstiftningen om ekonomiska föreningar icke uttalat sig rörande förslaget till ändringar i aktiebolagslagen.

Socialstyrelsen, kommerskollegium, patent- och registreringsverket och statskontoret ävensom *landsorganisationen i Sverige, tjänstemännens centralorganisation* och *kooperativa förbundets styrelse* ha tillstyrkt eller lämnat utan erinran kommitténs förslag till utvidgning av aktiebolagens publika redovisningsskyldighet. *Svenska arbetsgivareföreningen, Skånes handelskammare, handelskammaren i Göteborg* samt *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* ha förklarat sig ej ha något att erinra mot eller ej vilja motsätta sig förslaget. *Arbetsgivareföreningen* har dock framhållit, att det syntes lämpligt överväga om ej erfarenheterna av nya aktiebolagslagens redovisningsregler först borde avvaktas. *Norrbottnens och Västerbottens läns handelskammare* har uttalat betänkligheter mot förslaget men förklarat att

de föreslagna reglerna i och för sig syntes kunna godtagas. *Handelskammaren i Karlstad* och *svenska revisorsamfundet* ha tillstyrkt förslaget utom i vad detsamma avsåge viss uppgiftsskyldighet för aktiebolagen till belysning av dolda reserver.

I några av remissyttrandena beröres den allmänna motivering kommittén lämnat för åstadkommande av förbättrad insyn. Sålunda ha socialstyrelsen, landsorganisationen i Sverige och tjänstemännens centralorganisation understrukt vikten av att ökade insynsmöjligheter skapades. *Socialstyrelsen* har i detta avseende framhållit, att den allmänna motivering, som av kommittén anförts för åstadkommande av förbättrad insyn i den privata företagsamheten, syntes välgrundad. Styrelsens erfarenheter i denna fråga hänförde sig till vissa begränsade avsnitt av de områden, där insynsintressena gjorde sig gällande. Som statistiskt ämbetsverk hade styrelsen givetvis ett allmänt intresse av att kunna inhämta så djupgående och detaljerade uppgifter som möjligt om näringslivet. Som tillsynsmyndighet över förlikningsverksamheten funne styrelsen det värdefullt, ju mera sakligt material som kunde ställas till förfogande vid avtalsförhandlingar.

Landsorganisationen har uttalat, att med hänsyn till de svårigheter, som för närvarande syntes föreligga när det gällde att ytterligare utvidga den publika redovisningen, det vore desto mer angeläget att framhålla behovet av en ekonomisk statistik över företagens intäkter, kostnader och vinster. Vidare har landsorganisationen understrukt betydelsen av den interna informationen till de i företaget anställda och funnit det önskvärt, om kommittén framhållit att ett flertal uppgifter, utöver dem som ansetts böra krävas genom lagstiftning, i ett stort antal företag utan olägenhet skulle kunna redovisas ej endast i den interna informationen utan även i den publika årsredovisningen. En större öppenhet i redovisningen innebure ej nödvändigtvis risker för företagen; den kunde i stället ofta medföra ökad goodwill.

Tjänstemännens centralorganisation har funnit förslagen till publik redovisning godtagbara. Därvid har framhållits bl. a. att arbetstagarorganisationernas intresse av insyn i samband med kollektivavtalsförhandlingar som regel icke gällde det enskilda företaget utan fastmer branschen som helhet, vars ekonomiska ställning den utvidgade ekonomiska statistiken vore avsedd att belysa. Vidare har påpekats, att förhandlingar rörande tjänstemännens löner inom exempelvis industrien ofta skedde med varje företag. Vid företag, som med hänsyn till befarad konkurrens ej ansågo sig kunna i förvaltningsberättelsen redovisa omsättningssumman m. m., bleve sålunda tjänstemännens insynsintressen ur löneförhandlingssynpunkt icke tillgodosedda. Utvecklingen finge visa huruvida de anställdas intresse av insyn i dessa enskilda företag komme att tillgodoses genom samarbetet i företagsnämnderna. Skulle så ej ske, funnes det givetvis anledning att återupptaga frågan om den publika redovisningen av omsättningen och dolda reserver.

Kooperativa förbundets styrelse har understrukt värdet av en vidsträckt publik redovisning samt härom anført:

Inom konsumentkooperationen har man ända från rörelsens början beaktat önskemålet att de kooperativa företagens ekonomiska förhållanden

skola göras bekanta för både medlemmar och allmänhet. Det kan sålunda erinras om att för konsumtionsföreningarna förelegat offentlig statistik såväl beträffande omsättningens storlek (försäljningssummorna) som även i fråga om de olika kostnadsposterna. Dessutom ha i särskilda statistiska tabeller de enskilda konsumtionsföreningarnas balanser regelbundet givits vidast möjliga publicitet. Vid olika tillfällen har vidare från konsumentkooperationens sida påyrkats, att andra företagsformer skulle, i likhet med konsumentkooperationen, offentliggöra viktigare ekonomiska data rörande verksamheten.

Insynskommitténs förslag har avstyrkts av *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges redareförening, föreningen auktoriserade revisorer och Sveriges advokatsamfunds styrelse* ävensom av *Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare, Smålands och Blekinge handelskammare, Gotlands handelskammare, Västergötlands och norra Hallands handelskammare* samt *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare. Handelskammaren i Gävle* har i olika avseenden uttalat betänkligheter mot förslaget.

I de flesta av dessa yttranden framhålles, att för aktiebolagen nyligen införts vittgående redovisningsbestämmelser genom 1944 års aktiebolagslag, vilken trätt i kraft först den 1 januari 1948, samt att man borde avvakta erfarenhet av huru denna lagstiftning verkade i praktiken och tillvidare icke tvångsvis ålägga företagen ytterligare offentlig redovisningsplikt. Man har därjämte i flera fall erinrat om att utländsk lagstiftning nästan undantagslöst ginge mindre långt i fråga om redovisningens utförlighet än svensk lag redan i dess nuvarande avfattning. Det har av en handelskammare förordats att med förslagets genomförande borde anstå till dess en översyn av hela aktiebolagslagen komme till stånd.

Några handelskammare ha förklarat sig icke anse att behov av vidgad insyn föreligger. Det har därvid bl. a. framhållits *dels* att samhället icke hade anledning ställa sig bakom och befrämja arbetstagarorganisationernas — i och för sig begripliga — intresse av bättre underlag för kollektivavtalsförhandlingarna, *dels ock* att det material som förebragtes genom bättre insyn icke kunde förstås av annat än ett fåtal och därför komme att utnyttjas till skada för företagen.

Industriförbundet har härom anfört bl. a.:

Inom industrien föreligger i allmänhet icke några erinringar mot att offentliggöra de upplysningar om den industriella verksamheten, som kunde vara lämpliga och behövliga, utan att företagens berättigade krav på skydd för sina affärshemligheter eftersättas. I enlighet med denna inställning uppmanade förbundet, redan innan den nya aktiebolagslagen trädde i kraft, sina medlemmar att övergå till den nya lagens redovisningsregler. — — — Bland annat på grund av sådana åtgärder lämna många företag numera uppgifter om sin verksamhet, som gå utöver de av aktiebolagslagen uppställda fordringarna. Trots att förbundet sålunda icke är främmande för tanken att aktiebolagens årsredovisningar kunna göras fullständigare än vad aktiebolagslagen för närvarande fordrar, föreligger dock enligt för-

bundets mening icke anledning att tillgripa de lagstiftningsåtgärder kommittén föreslår. Den nya aktiebolagslagen har varit i kraft allenast något över ett år. Det synes rimligt att avvakta erfarenheterna av de däri införda betydande utvidgningarna av redovisningsskyldigheten, innan denna på nytt påbygges, detta med desto större skäl som uppgifter om omsättningssumman och andra omständigheter av betydelse för bedömandet av företagens verksamhet och ekonomiska ställning, vilka icke föreskrivas i lagen, på frivillighetens väg nu framläggas i allt större omfattning.

Advokatsamfundets styrelse har betonat riskerna för näringslivet av utvidgad offentlig redovisning för aktiebolag samt önskvärdheten av att för insynsintressenas tillgodoseende beträda andra vägar. Styrelsen har därjämte framhållit, att enär aktiebolagsformen hade en vidsträcktare utbredning i Sverige än i de flesta andra länder, den publika redovisningsplikten bleve synnerligen omfattande och drabbade även ett stort antal mindre företag, vilka vore särskilt utsatta för faror genom dylik redovisning. Vidare har styrelsen anfört följande:

Huruvida syftet med den föreslagna lagstiftningen — näringslivets anpassning efter nutidens ekonomiska och sociala förhållanden och samtidigt därmed en ökad effekt hos de enskilda företagen — kan uppnås, torde i stort sett vara beroende på, å ena sidan, om de ifrågasatta bestämmelserna om viss ökad upplysningsplikt komma att utformas och tillämpas så att ett otillbörligt och skadligt utnyttjande från konkurrenters och andras sida av lämnade upplysningar omöjliggöres samt, å den andra, om de insynsberättigade kunna väntas visa erforderlig ekonomisk insikt, ansvarsmedveten återhållsamhet vid tillvaratagandet av egna intressen och lojalitet mot företagen.

Inom ledande företagarekretsar torde den uppfattningen numera ha trängt igenom att företagen böra i sina årsredovisningar lämna så fullständiga upplysningar som med hänsyn till det aktuella marknadsläget, en väntad konjunkturutveckling och företagens inre förhållanden är möjligt. Det ligger i sakens natur att ett betydande mått av frihet vid bedömandet härvidlag måste tillerkännas företagsledningen. Denna har sålunda bättre kännedom om samtliga på bedömandet inverkan faktorer samt har till uppgift att tillvarataga företagets egna, i princip långsiktiga intressen gentemot de insynsberättigades ofta med företaget motsatta och kortsiktiga intressen.

Särskild uppmärksamhet bör härvid ägnas det förhållandet att medan åtminstone vissa av de insynsberättigade ofta på grund av bristande insikt och omdöme i ekonomiska ting sakna möjlighet att rätt bedöma innebörden av lämnade upplysningar och därigenom t. o. m. kunna föranledas till sakligt omotiverade och för företaget skadliga åtgärder, konkurrerande företag med utnyttjande av egna erfarenheter och med tillgång till experter kunna utnyttja sådana upplysningar till företagets — och därmed i sista hand även till den insynsberättigades — skada.

Det nu berörda problemet är av särskild betydelse i vårt land, eftersom vi här sakna en form för mindre och medelstora företag motsvarande de engelska »private companies», de tyska »Gesellschaft mit beschränkter Haftung» och de franska »sociétés à responsabilité limitée». I dessa länder finnes tack vare förefintligheten av dessa företagsformer möjlighet att begränsa ett offentliggörande av mer detaljerade uppgifter rörande ett företags verksamhet och ställning till företaget, som nått en sådan styrka att ett

sådant offentliggörande kan antagas vara oskadligt eller i varje fall uppvägas av de fördelar, som i andra avseenden medfölja de egentliga aktiebolagsformerna.

Styrelsen framhåller vidare bl. a. att statsmakternas och arbetstagarorganisationernas insynsintressen bäst tillgodosåges genom en förbättrad företagarstatistik, att de anställdas intresse av insyn med hänsyn till deras framtida arbetsförhållanden o. d. bäst tillgodosåges genom formlösa informationer vid sammanträden mellan företagsledningarna och företagsnämnderna eller på annat liknande sätt samt att övriga enligt kommittén insynsberättigades, nämligen delägares, fordringsägares och konsumenters, intresse av insyn torde vara fullt tillgodosett genom nu gällande föreskrifter.

Liknande synpunkter framhållas i vissa andra remissvar.

Grossistförbundet har anfört:

En faktor som förtjänar särskilt beaktande vid bedömandet av behovet av offentlig redovisning är mångfalden av företag av mindre storleksordning, som drivs i aktiebolagsform. Sådana företag äro särskilt vanliga inom handeln, varför det för dessa grupper skulle innebära en besvärande arbetsbelastning att lämna de mycket utförliga uppgifter, som förutsättes i förslaget. — I vart fall synes det värt att ytterligare pröva, om icke de bolag, som skola underkastas redovisningsskyldighet, böra vara av viss storleksordning. Insynskommittén har visserligen varit inne på tankegången men icke funnit sig böra föreslå, att någon gränsdragning mellan större och mindre företag genomföres. De motskäl som anförts — bl. a. svårigheten att vid utgående från antalet anställda exakt bestämma hur många anställda ett företag har — torde i varje fall för partihandelns del icke ha den styrkan, att icke dessa svårigheter kunna bemästras. Förbundet vill för sin del föreslå att förutsättningarna för en gränsdragning enligt de kriterier, som kunna vara aktuella, t. ex. antalet anställda eller aktiekapitalets storlek, varigenom de mindre bolagen undantas från redovisningsskyldighet, göras till föremål för utredning.

Grossistförbundet har vidare framhållit, att de uppgifter som skulle erhållas genom den publika redovisningen och den föreslagna statistiken syntes vara av relativt ringa värde för avtalsförhandlingarna inom grosshandelns område.

Redareföreningen har i sitt yttrande pekat på företagsnämndernas och företagsombudens verksamhet; föreningen har därjämte, liksom grossistförbundet, framhållit de vådor som ett ökat uppgiftslämnande medförde för företagen. Bolagen vore, yttrade föreningen, redan nu skyldiga att lämna uppgifter av olika slag i sådan omfattning att detta innebure en mycket stark belastning av företagen samt åsamkade dem arbete och kostnader. Det låge, menade föreningen, en allvarlig fara i att ålägga företagen för mycket arbete av improduktiv natur. Rörande företagsnämnderna och företagsombuden har föreningen vidare anfört:

Genom inrättandet av företagsnämnder inom sådana branscher, där så lämpligen kan ske, och utseendet av företagsombud för arbetare anställda vid mindre företag ha arbetstagarerna numera erhållit möjlighet att förvärva sig ökad insikt om de ekonomiska betingelserna av den vid det egna före-

taget bedrivna verksamheten. Erfarenhet om verkningarna av de åtgärder, som redan vidtagits i syfte att bereda förbättrad kännedom om bolagens verksamhet, har under den korta tid de nya bestämmelserna varit gällande helt naturligt ej kunnat vinnas i erforderlig grad. Att under sådana förhållanden redan nu utvidga bolagens uppgiftsskyldighet på detta område anser sig föreningen böra på det bestämdaste avråda ifrån.

Departementschefen.

I mitt yttrande till statsrådsprotokollet för den 13 juni 1947, då bemyndigande utverkades att tillsätta ifrågavarande utredning, angav jag bland frågor som särskilt syntes böra bli föremål för undersökning spörsmålet om en utvidgning av den för aktiebolagen gällande publika redovisningsskyldigheten samt frågan i vad mån en dylik redovisningsplikt borde åläggas även företag som dreves i annan form än aktiebolag. Vidare uttalade jag att intressena av insyn i enskilda företags ekonomiska förhållanden borde tillgodoses jämväl på annat sätt än genom publik redovisning och att därvid frågan om det lämpligaste anordnandet av den offentliga statistiken på förevarande område vore av framträdande betydelse. I anslutning härtill erinrades om att Kunql. Maj:t uppdragit åt konjunkturinstitutet att i samråd med vederbörande statistiska verk utarbeta förslag till de åtgärder som kunde finnas nödvändiga och lämpliga för genomförande av vissa utbyggnader av den ekonomiska statistiken närmast i syfte att möjliggöra en tillfredsställande nationalinkomstberäkning. Slutligen berörde jag frågan om arbetares och tjänstemäns möjlighet till inblick i det särskilda företag där de äro anställda — den s. k. interna företagsinformationen — och nämnde att beträffande denna fråga ett viktigt steg tagits till en lösning genom att avtal den 30 augusti 1946 träffats mellan dels svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Sverige dels förstnämnda förening och tjänstemännens centralorganisation angående inrättande av s. k. företagsnämnder vid företag av viss storlek m. m.

Insynskommittén har funnit att de intressen, som i förevarande sammanhang böra beaktas, representeras främst av statsmakterna, konsumenterna och de i företaget anställda. Och som vägar för att erhålla ökade möjligheter till insyn har kommittén anvisat — förutom den interna företagsinformationen — dels en förbättrad ekonomisk statistik dels ock en utförlig publik redovisning. Kommittén har föreslagit att aktiebolagens publika redovisningsskyldighet skärpes såtillvida att ett angivande av företagens omsättningssumma principiellt skall krävas ävensom att i redovisningen skola lämnas vissa uppgifter till belysning av bolagens dolda reserver.

Såsom jag framhöll i samband med kommitténs tillsättande har under senare tid den åskådningen alltmer trängt igenom att ekonomiska företag icke i första hand ha till uppgift att tjäna privatekonomiska intressen utan att fullgöra viktiga funktioner i hela näringslivets och folkförsörjningens tjänst. En naturlig följd av detta betraktelsesätt är, påpekade jag vidare, att fri in-

syn i största möjliga mån bör öppnas i företagens ekonomiska förhållanden. Av den principiella inställning åt vilken jag sålunda givit uttryck följer, att jag delar kommitténs åsikt att en vidgad insyn är önskvärd för att tillgodose berättigade insynsintressen. Det kan tilläggas att ett bättre klarläggande av den ekonomiska situationen är av stort värde ej minst för företagets egna delägare samt för dess borgenärer.

Då det gäller att avgöra vilka vägar som böra beträdas för att ernå en vidgad insyn i företagens ekonomiska förhållanden vill jag till en början framhålla att en publik redovisning — som i vårt land redan finnes för aktiebolag men ej för andra enskilda företag — kan, även om den göres mycket utförlig, knappast bli tillfyllest för det allmännas mera direkta insynsintressen. Detsamma är fallet beträffande de anställdas intresse, vilket ofta i första hand riktar sig ej mot det enskilda företaget utan avser att klarlägga de särskilda branschernas ekonomiska förhållanden. Med hänsyn härtill finner jag det naturligt att insynskommittén i väsentlig mån grundat sitt förslag om vidgad insyn på en förbättrad ekonomisk statistik.

Denna fråga har upptagits av chefen för finansdepartementet, som i årets statsverksproposition (Bil. 9 s. 16—21) begärt anslag för inrättande av en årlig statistik över företagens inkomstutbetalningar och vinster, på grundval av det förslag som framlagts av konjunkturinstitutet och jämväl åberopats av insynskommittén. Vid sådant förhållande finner jag mig sakna anledning att i förevarande sammanhang närmare ingå på de av insynskommittén berörda statistiska spörsmålen.

På min föredragning torde det däremot ankomma att till behandling upptaga insynskommitténs betänkande, i vad detsamma innefattar förslag om bättre insyn i aktiebolags ekonomiska förhållanden genom en utvidgad publik redovisningsskyldighet. Beträffande ekonomiska föreningar läser frågan om en publik redovisningsskyldighet böra anstå till dess ställning kan tagas till det föreliggande förslaget om ny föreningslagstiftning. Anmärkas må att detta förslag i huvudsak upptagit de av kommittén för aktiebolagen förordade redovisningsreglerna. Ej heller synes påkallat att för närvarande ingå på spörsmålet om redovisningsplikt för andra enskilda företag än aktiebolag och föreningar.

Insynskommitténs förslag till utvidgad publik redovisningsskyldighet för aktiebolag innefattar ej att långtgående nya skyldigheter påläggas aktiebolagen. Detta sammanhänger emellertid med att den offentliga ekonomiska statistiken avser att ersätta upplysningar i den publika redovisningen som eljest i och för sig varit önskvärda. Å andra sidan kan, såsom kommittén utvecklat, den ekonomiska statistiken, utformad enligt föreliggande förslag, icke onödiggöra de ifrågasatta tilläggen till aktiebolagslagens redovisningsregler. Jag vill i detta avseende särskilt påpeka att de anställdas insynsintresse, även om det i första hand ofta icke riktar sig mot de enskilda företagen som sådana, dock jämväl syftar till att vinna kunskap om och därigenom känsla av samhörighet med det egna företaget. Sagda syfte torde åtminstone delvis böra tillgodoses genom den publika redovisningen, efter-

som den interna företagsinformationen ännu är relativt oprövad och ofullständig samt dessutom i viss mån bygger på de publika redovisningshandlingarna.

Frågan om denna företagsinformation — genom företagsnämnderna m. m. — har uppmärksammats i vissa remissvar. Huruvida detta viktiga spørsmål erhållit en tillfredsställande lösning genom de förut berörda avtalen av den 30 augusti 1946 mellan vissa organisationer å arbetsmarknaden eller om ytterligare åtgärder böra vidtagas, eventuellt i lagstiftningens form, torde icke nu kunna med säkerhet bedömas. Tills vidare torde en avvaktande hållning på denna punkt vara att förorda.

Den allmänna motivering, som av kommittén lämnats för förslaget om viss utvidgning av den publika redovisningsskyldigheten för aktiebolag, kan jag sålunda biträda. Endast mycket vägande skäl synas mig böra föranleda ett frångående av förslaget, vilket omfattats av kommitténs samtliga ledamöter. Den förordade utvidgningen av redovisningsplikten bör som förut nämnts självfallet ses i belysning av förslaget om årlig statistik över företagens intäkter, kostnader och vinster.

Det har i vissa remissvar gjorts gällande, att man borde avvakta erfarenheterna av den nya aktiebolagslagens redovisningsbestämmelser, innan företagen ålades ytterligare uppgiftsplikt i den publika redovisningen, samt att med förslagets genomförande i vart fall borde anstå till dess en välbehövlig översyn av hela aktiebolagslagen komme till stånd. Häremot må endast framhållas att aktiebolagslagens redovisningsregler allmänt torde anses ha varit i hög grad påkallade samt att närmare erfarenheter av reglernas tillämpning icke lära vara behövlige för en så försiktig påbyggnad å desamma som nu ifrågasättes. En översyn av aktiebolagslagen i ändamål att vinna en från olika håll påyrkad förenkling av vissa partier av lagen kan visserligen tänkas framdeles komma till stånd, men anledning saknas att förmoda att därvid redovisningsreglerna skulle bli föremål för ändring.

Mot förslaget ha vidare framställts anmärkningar, som bottna i farhågor för att en alltför omfattande redovisningsplikt för aktiebolagen kunde medföra vådor för näringslivet i dess helhet eller för de enskilda företagen. I detta hänseende bör särskilt beaktas att den vidsträckt utbredning aktiebolagsformen har i Sverige medför att den publika redovisningen blir synnerligen omfattande och drabbar även medelstora och mindre företag. Nu angivna förhållanden, som lära böra tillmätas betydelse väsentligen när det gäller att bedöma frågan om införande av bruttoredovisning, ha som av det följande framgår uppmärksammats i kommitténs betänkande. Sålunda ha nämnda farhågor beaktats av kommittén att förslaget på en betydelsefull punkt, nämligen i fråga om skyldighet för aktiebolag att redovisa omsättningssumman, innehåller ett undantag från upplysningsplikten, där upplysningen anses lända bolaget till skada. Jag återkommer härtill men vill redan nu uttala, att jag finner de här berörda invändningarna icke vara av den styrka att de böra stå hindrande i vägen för den föreslagna utvidgningen av redovisningsplikten, som ur andra synpunkter framstår som synnerligen önskvärd.

Frågan om bruttoredovisning.

Insynskommittén.

Kommittén framhåller i fråga om aktiebolagens resultatsredovisning, att lagen icke kräver en fullständig bruttoredovisning. Årsomsättningens belopp behöver ej utvisas i vinst- och förlusträkningen eller på annat sätt anges i redovisningen. Under hänvisning till bestämmelserna i aktiebolagslagen rörande innehållet av vinst- och förlusträkningen samt förvaltningsberättelsen (102 och 103 §§) uttalar kommittén att lagens redovisningsregler i realiteten komme att stå ganska nära en bruttoredovisningsprincip med utförlig kostnadsspecifikation. Skillnaden bestode huvudsakligast däri, att en — visserligen betydelsefull — kostnadspost icke behövde redovisas, nämligen kostnaden för råvaror samt hjälp- och driftsmaterial, resp. i handelsföretag inköpta varor. Av övriga kostnader, för vilka lagen icke kräver redovisning, nämner kommittén reparations- och underhållskostnader samt frakter. Vidare påpekas, att posten allmänna förvaltningskostnader icke behöver närmare specificeras utom såvitt angår i denna post ingående löner och andra ersättningar.

Efter att ha erinrat om vad som i förevarande hänseende förekom under riksdagsbehandlingen av förslaget till aktiebolagslag år 1944 anför kommittén vidare:

Det är enligt kommitténs mening ovedersägligt, att en bruttoredovisning, sålunda en redovisning som utvisar samtliga rörelseintäkter, d. v. s. omsättningssumman, ävensom eventuella övriga intäkter, och som genom angivande av alla viktigare kostnadsposter och vinst klarlägger hur intäkterna disponerats, ger den fullständigaste upplysningen rörande bolagets rörelse och verksamhetsresultat. Genom att man får fram å ena sidan den totala intäkten och å den andra alla viktigare kostnadsposter, kan man få en klar uppfattning om hur företaget arbetar, hur stora de totala kostnaderna äro, förhållandet mellan de olika kostnadsposterna och bolagets vinst och vinstdispositioner m. m. Omfattningen av och effektiviteten i bolagets verksamhet bli därigenom belysta. Genom att kostnaden för råvaruanskaffning o. d. redovisas kan man även få kännedom om vilken betydelse denna post har för prissättningen på företagets produkter. Tack vare den klarläggning av bolagets verksamhet och rörelseresultat, som bruttoredovisningen sålunda ger, får man också möjlighet till statistiska analyser av spridningen mellan de olika företagen i fråga om rationalitet, lönsamhet och vinstförhållanden. För dem vilkas insynsintresse riktar sig just mot det enskilda företaget framstår därför en genomförd bruttoredovisning såsom den önskvärda. Förutom bolagets delägare och fordringsägare är det särskilt de i det enskilda företaget anställda, som kunna anses ha intresse av den kännedom om företagets verksamhetssätt, som bruttoredovisningen bäst kan ge. För de anställdas del gäller det icke så mycket intresset av avlöningens storlek — vilket intresse ju i regel bevakas av organisationerna vid kollektivavtalsförhandlingarna, där det enskilda företagets förhållanden få en underordnad betydelse — utan mera intressen av annat slag, ekonomiska såväl som mera personliga. För att de anställda skola kunna bedöma sina framtida utkomstmöjligheter i företaget och känna samhörighet med och trivsel i fö-

retaget, böra de ha möjlighet till god inblick i dettas arbetssätt och effektivitet. Och förutsatt att de äga en ärlig vilja att på ett objektivt sätt bedöma företagets förhållanden och ansvarskänsla mot detsamma, bör deras inställning till företaget och de ekonomiska problem detta har att brottas med bli mer realistisk ju bättre inblick de få. Ett tecken på att företagsledningarna ha förståelse därför är att en del företag på senare tid börjat publicera redogörelser för hur omsättningssumman disponerats i olika syften: kostnader av olika slag, löner, vinst. Ett nyskapat medel för information rörande företaget åt de däri anställda utgöra nu visserligen företagsnämnderna, men deras existens och verksamhet kan icke anses göra en upplysande publik redovisning överflödigt. Då enligt § 5 i 1946 års avtal om företagsnämnder sådan nämnd äger att genom arbetsgivarens försorg erhålla del av årsredovisningshandlingarna jämte revisionsberättelse, allt i den mån publicitetskyldighet enligt lag föreligger för dylik handling, är det tvärtom för företagsnämndernas ändamålsenliga funktion viktigt, att den publika redovisningen av företagets ekonomiska förhållanden är så fullständig och klargörande som möjligt.

Kommittén har härefter sökt bedöma, huruvida och i vad mån grund kunde anses föreligga till vissa farhågor, som uttalats för att en lagregel om skyldighet för aktiebolagen att uppställa vinst- och förlusträkningen såsom bruttoredovisning eller eljest framvisa omsättningssumman skulle kunna medföra allvarliga olägenheter och skador för företagen. Mera avsevärda olägenheter av bokföringsteknisk art finner kommittén icke numera föreligga för genomförande av bruttoredovisningsskyldighet. Kommittén anför vidare:

En viss uppmärksamhet torde däremot böra fästas vid det förhållandet, att omsättningssumman icke är ett alldeles entydigt begrepp, eller kanske rättare sagt att det kan vara beroende av yttre, i och för sig i förevarande avseende betydelselösa omständigheter, huruvida ett företags omsättningssumma blir större eller mindre. Om t. ex. ett industribolag har egen försäljningsorganisation, komma alla kostnader för denna — inklusive reklamkostnader o. d. — att bäras av företaget självt; företagets omsättningssumma kommer då naturligtvis att omfatta hela försäljningssumman utan avdrag för dessa kostnader. Om åter företaget låter försäljningen omhänderhas av ett annat företag (eventuellt ett dotterföretag, som juridiskt är ett särskilt aktiebolag), kommer omsättningssumman endast att utgöra vad försäljningsföretaget (efter avdrag av kostnader, provision o. d.) har att erlægga till produktionsbolaget. Likaså påverkas omsättningssumman av om ett företag vid sina försäljningar självt enligt avtal skall stå för frakt- och försäkringskostnader m. m. eller om dessa skola betalas av köparen. — — —

Även om det nu sagda utvisar, att en lagregel rörande bruttoredovisning skulle beträffande vissa företag eller branscher lida av en viss svaghet, utgör det enligt kommitténs mening icke något avgörande skäl emot en sådan regel. I viss utsträckning torde de olika faktorer som enligt det sagda påverka omsättningssummans storlek böra framgå av årsredovisningen, och givetvis står det varje företag fritt att i sin redovisning lämna fullständig redogörelse därför.

Större tyngd äga de betänkligheter mot bruttoredovisningsplikt som grundas sig på att en sådan skyldighet skulle kunna medföra en försvagning av ett företags möjligheter att överleva en hänsynslös, kanske illojal, konkurrens från annat, inhemskt eller utländskt, företag eller grupp av företag. De risker för ett företag bruttoredovisningen i detta hänseende kan tänkas in-

nebära bero därpå, att om företaget måste redovisa sin exakta försäljningssumma jämte sina kostnader för produktionen, så kunna konkurrenterna på grundval av dessa uppgifter beräkna företagets kostnad för och vinst på varje tillverkad enhet; därmed få konkurrenterna kännedom om till vilket pris de behöva sätta ned sina konkurrerande varor för att genom en — längre eller kortare — priskonkurrens slå ut företaget. Faran är större ju mera ensartad produktion företaget har och ju mindre dess ekonomiska resurser att uthärda en förlustbringande konkurrens äro. Men även stora företag, ja kanske hela branscher, kunna tänkas utsättas för de antydda riskerna, särskilt från utländska monopolföretag eller monopolistiska sammanlutningar.

Farhågor av nyssnämnda slag ha enligt kommittén yppats icke blott för egentliga produktionsföretags del. Sveriges redareförening hade således för kommittén framhållit att svenska rederier ofta i mer eller mindre hög grad vore utsatta för konkurrenshot från utländska rederiers sida, särskilt från tramprederier. Därest dessa konkurrenter genom bruttoredovisning utan svårighet kunde förskaffa sig kunskap om inseglad fraktsumma samt med hjälp av officiella uppgifter om antal fartyg, sysselsatta på en viss linje, om gjorda resor m. m., vore det för de konkurrerande utländska företagen möjligt att relativt exakt beräkna de fraktsatser, som de svenska rederierna tillämpa på vederbörande linjer. Därigenom finge de utländska konkurrenterna ett farligt vapen i händerna till de svenska rederiernas skada.

Kommittén har härom yttrat:

De farhågor, som sålunda finnas för att en bruttoredovisningsplikt för svenska aktiebolag skulle underlätta en hänsynlös eller rent av illojal konkurrens från inhemska och utländska konkurrenters sida, kunna enligt kommitténs mening icke utan vidare betecknas såsom ogrundade, även om de endast beträffande vissa företagstyper (mindre företag med ensartad produktion) eller vissa branscher (kanske särskilt rederinäringen) motsvaras av mera avsevärda risker. I den mån sådana risker föreligga, kan man icke avfärda de framförda betänkligheterna därmed, att i så fall blott vore fråga om yttringar av den fria konkurrens, som är nödvändig för bibehållande av sundheten och framstegsdugligheten i näringslivet. Den fria konkurrensens bärande idé är nämligen den att de olika företagen skola genom fri tävlan på marknaden spurras att tillverka billigare eller bättre produkter än sina medtävlare och därmed tjäna den konsumerande allmänhetens intressen. I de antydda fallen har konkurrensen icke detta ändamål. Det är fråga om en avart av konkurrens, vars syfte blott är att även med tillfälliga egna förluster eliminera en konkurrent för att därefter mer eller mindre behärska marknaden. Sådana konkurrensmetoder gå med andra ord ut på att upphäva konkurrensen och skapa monopol, vilket i längden, kanske ganska snart, blir till nackdel för allmänheten. Det kan icke anses såsom någon förtjänst hos bruttoredovisningsregeln, om den underlättar en sådan konkurrens. Icke heller kan det enligt kommitténs mening anses lyckligt, att bruttoredovisningsregelns ifrågavarande faror särskilt kunna drabba mindre och kapitalsvagare företag. Det samhällsekonomiska och sociala värdet av de mindre företagen — bland vilka finnas många nystartade, som kanske kunna utveckla sig till storföretag — är enligt kommitténs mening alltför betydande för att kommittén skulle vilja föreslå införande av en regel genom vilken existensmöjligheterna för de mindre företagen skulle försämrast.

Med hänsyn till de risker en tvångsregel om bruttoredovisning kunde tänkas aktualisera har kommittén — trots bruttoredovisningens önskvärdhet i insynsavseende — funnit det påkallat att undersöka, huruvida icke insynsintressena i ifrågavarande avseende kunde i tillfredsställande utsträckning tillgodoses på annat sätt än genom en generell lagregel om publik bruttoredovisning för aktiebolag. I främsta rummet erbjöde sig därvid möjligheten att anordna en *ekonomisk statistik* på sådant sätt att den ersatte den publika bruttoredovisningen. Att i och för en dylik statistik avfordra företagen uppgift om deras omsättningssumma (och eventuellt andra icke publikt redovisade uppgifter) kunde, då det enskilda företagens uppgifter till statistiken (primärmaterialet) förutsattes vara hemliga, icke vålla samma betänkligheter som när det gällde publik redovisning. Kommittén har i detta avseende vidare framhållit bl. a. att viktiga insynsintressen i förevarande hänseende egentligen icke riktade sig mot det enskilda företagens omsättningssumma och dennas förhållande till vinsten etc. utan i stället ginge ut på en statistisk belysning av omsättningssummor, vinster etc. inom hela näringslivet eller branscher eller andra större grupper av företag.

Detta gällde till en början det *allmännas* insynsintresse, enär vad som hade betydelse för arbetet med riksstaten och den allmänna ekonomiska politikens utformning vore en statistisk analys, grundad på uppgifter från de enskilda företagen. Även *arbetstagarorganisationernas* intresse av att i och för kollektivavtalsförhandlingarna vinna bättre kännedom om företagens ekonomiska förhållanden vore åtminstone i första hand inriktat på icke de enskilda företagen utan större grupper därav, t. ex. branscher eller avtalsområden, samt deras ekonomi, lönsamhet och förmåga att bära arbetslöner. Visserligen vore det ingalunda så, att arbetstagarorganisationernas intresse begränsades till kännedom om genomsnittssiffror för en hel bransch eller annan grupp; av stor betydelse för dem vore även att spridningen inom branschen eller gruppen i fråga om lönsamhet m. m. klarlades. Men även i detta avseende vore det otvivelaktigt fråga om en information, som kunde och måste utvinnas genom en statistisk bearbetning.

Då vissa av de betydelsefullaste insynsintressena i förevarande avseende sålunda i det väsentliga kunde tillgodoses på annat sätt än genom publik bruttoredovisning, framstode det såsom så mycket mera motiverat att beakta farhågorna för att en tvångsregel rörande sådan redovisning skulle kunna medföra skadeverkningar. Å andra sidan kvarstode enligt kommitténs mening som ett faktum, att den publika redovisningen kunde vara i insynsavseende fullt tillfredsställande endast om den vore bruttoredovisning. Kommittén hade därför ställt sig frågan om man ej kunde finna en regel om publik bruttoredovisning, utformad så att den eliminerade de förut berörda betänkligheterna mot bruttoredovisningen. Kommittén har i detta hänseende anfört:

En tänkbar väg vore att som normalregel föreskriva bruttoredovisning men i lagen ange de kategorier av företag, som skulle vara undantagna, så-

som nygrundade företag, företag av mindre storlek, räknat t. ex. efter antalet vid företaget sysselsatta personer, efter aktiekapitalets eller omsättningens storlek, efter bolagets totalförmögenhet, eller med hjälp av några av dessa kriterier i förening. Efter närmare övervägande har dock kommittén funnit, att denna väg knappast är lämplig.

Till en början skulle åtminstone vissa av de antydda skiljelinjerna mellan större och mindre företag icke få den klarhet och fasthet som äro önskvärda icke minst med hänsyn till att det är fråga om att ålägga den ena kategorien en straffsanktionerad redovisningsskyldighet. Vad sålunda angår antalet anställda — som väl i och för sig vore det bästa kriteriet, eftersom man därigenom finge fram en kategoriklyvning efter företagens större eller mindre marknadspolitiska betydelse — skulle lätt svårigheter uppkomma att exakt bestämma, hur många anställda ett företag har. Förutom att antalet kan växla starkt under året, kunna i förevarande avseende svårbedömda grupper, såsom deltidanställda och hemarbetare, förekomma. Totalförmögenheten är i viss mån beroende av bolagets egen värdering, och såväl den som omsättningssumman kan variera starkt från år till år, så att företaget det ena året skulle kunna falla över och det andra året under gränsen.

Men även om man bortser från dessa svagheter i själva gränsbestämningen mellan större och mindre företag, så måste man erkänna, att en kategoriklyvning efter sådana grunder som nu antytts eller liknande grunder över huvud knappast kan medföra det eftersträfvade resultatet: att bruttoredovisningsskyldigheten skulle gälla för aktiebolagen i allmänhet men med undantag för sådana vilka genom en dylik redovisning kunna befarias lida skada. Kategoriklyvningen bleve nämligen alltid godtycklig. Varken ett företags konkurrenskraft eller, än mindre, den risk det löper att bli utsatt för en hänsynslös konkurrens kan korrekt mätas med så schematiska mått som företagens ålder, antal anställda, redovisad förmögenhet, aktiekapital, omsättning etc.

Kommittén har stannat för att föreslå en för alla aktiebolag gällande regel (103 § 1 mom. första stycket) om skyldighet att redovisa omsättningssumman, vilken regel dock modifierats på det sätt att redovisning behöver ske endast om företaget kan antagas icke därigenom lida skada. Omsättningssumman kan enligt förslaget upptagas i själva vinst- och förlusträkningen eller ock i förvaltningsberättelsen, som ju alltid skall åtfölja vinst- och förlusträkningen (samt balansräkningen) och utgör ett komplement till denna. Kommittén har angående en dylik regels effektivitet framhållit följande:

Den föreslagna regeln skulle innefatta en verklig rättslig skyldighet att redovisa omsättningssumman, om icke grundad anledning att befara skadeverkningar därav kan anses föreligga. Skyldigheten åvilar i första hand bolagsledningen, men även revisorerna ha att tillse, att redovisning av omsättningssumman äger rum, där ej skäl finns att befara förfång för bolaget. Om redovisningen utan sådant skäl underlåtes kan — på samma sätt som gäller beträffande underlåtenhet att i andra hänseenden efterkomma lagens föreskrifter om specifikation av resultatsredovisningen (t. ex. i vinst- och förlusträkningen) — inskridande ske såväl på civilrättslig som på straffrättslig väg. Den civilrättsliga vägen innebär, att envar som äger en aktie i bolaget kan hos domstol yrka åläggande för bolagsledningen att

lämna den ifrågavarande uppgiften. Straffrättsligt kan mot ledningen väckas åtal för att avvikelse skett från lagens redovisningsföreskrifter (213 § 5 och 215 § 1 AL). Visserligen kommer straffsanktion i praktiken mycket sällan att kunna utkrävas, då bolagsledningen i regel kan försvara sig med att den hade något skäl till antagande, att redovisning av omsättningssumman kunde bli till skada för bolaget. Men trots detta skulle enligt kommitténs mening en straffsanktionerad regel av denna typ ingalunda bli utan mening och verkan. Redan existensen av en juridisk skyldighet att redovisa omsättningssumman, där ej verklig grund till undantag föreligger, skulle säkerligen för de flesta bolagsledningar innefatta en avgörande psykologisk påtryckning. Då underlåtenhet att uppge omsättningssumman förutsätter, att sådan uppgift enligt bolagsledningens mening skulle bli till skada för företaget, kommer det kanske ofta att uppfattas såsom ett svaghetstecken, om ett bolag icke lämnar uppgiften. I synnerhet för alla större — d. v. s. arbetsmarknadspolitiskt eller allmänt ekonomiskt betydelsefullare — företag, vilka på annat sätt än de mindre stå i offentlighetens ljus och för vilka i allmänhet en bruttoredovisning icke torde kunna innefatta nämnvärda faror, bör förhandenvaron av en regel som den föreslagna kunna väntas medföra redovisning av omsättningssumman i de ojämförligt flesta fallen. Man bör ha så mycket mindre anledning att befara att företagen skola missbruka regeln som det redan nu är ganska vanligt att aktiebolag frivilligt redovisa sin omsättningssumma.

Om den föreslagna regeln leder till det resultat man sålunda bör kunna förvänta, måste den sägas utgöra en lycklig lösning av problemet. Regeln är tekniskt synnerligen enkel; den innebär ingen godtycklig eller svårbestämd kategoriklyvning mellan olika bolag och den kräver ingen byråkratisk apparat. Insynsintressena — vilka naturligtvis på lång sikt sett icke äro betjänta med lösningar, som lända företagen till skada — skulle i stort sett tillgodoses med bevarad möjlighet för vissa utsatta företag att undvika att blottställa sig för sina konkurrenter. Kommittén vill emellertid framhålla, att endast erfarenheten kan visa, huruvida regeln kommer att i tillfredsställande utsträckning framkalla bruttoredovisning. Om förväntningarna i detta avseende skulle slå fel, kan givetvis frågan sedan tillräckliga erfarenheter vunnits tagas upp till omprövning. I synnerhet då som förut utvecklats viktiga insynsintressen böra kunna tillgodoses på annat sätt — särskilt genom den ekonomiska statistiken — och man också i detta hänseende bör kunna förvänta en förbättrad insyn för de anställdas representanter i företagsnämnderna, är det enligt kommitténs mening lämpligt, att den ifrågavarande regeln — som bör ha förutsättningar att bli mottagen med förståelse av näringslivets representanter — genomföres, så att man får tillfälle att i det praktiska livet pröva dess verkningar.

Yttranden.

Några remissinstanser ha — utan att närmare ingå på kommitténs särskilda förslag — förklarat sig ej ha något att erinra mot eller ej vilja motsätta sig förslaget beträffande utvidgad publik redovisning i allmänhet. Detta är såsom tidigare nämnts fallet med de yttranden som avgivits av *socialstyrelsen*, *patent- och registreringsverket*, *statskontoret* och *arbetsgivareföreningen*. Patent- och registreringsverket förutsätter därvid att ändring i den nu gällande ordningen för verkets granskning av inkomna redovisningshandlingar ej vore åsyftad och att det således ej skulle an-

komma på verket att vaka över att bolagsstyrelserna iakttog de föreslagna nya reglerna för innehållet i nämnda handlingar.

Av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över förslaget rörande skyldighet för aktiebolag att i redovisningen uppgiva omsättningssumman, ha *kommerskollegium*, *landsorganisationen*, *tjänstemännens centralorganisation*, *kooperativa förbundets styrelse* samt *svenska revisorsamfundet* tillstyrkt förslaget eller lämnat detsamma utan erinran, varjämte fem handelskammare (*Skånes handelskammare*, *handelskamrarna i Göteborg* och *Karlstad*, *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* samt *Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare*) förklarar sig med hänsyn till utformningen av bruttoredovisningsregeln icke vilja motsätta sig densamma.

Kommerskollegium har härom anfört:

En ur allmän synpunkt önskvärd redovisningsskyldighet beträffande företagens rörelseintäkter synes kunna godtagas, därest företagen genom densamma icke åsamkas uppenbara olägenheter. Det är av synnerlig vikt att den största varsamhet vid införande av lagbestämmelser på hithörande område iakttages. Kommittén torde emellertid med sitt förslag ha givit frågan en lösning, som bör kunna tillfredsställa såväl önskemålet om klarhet rörande de särskilda företagens ekonomiska ställning som företagens berättigade intresse att icke onödigtvis behöva utlämna affärshemligheter av vikt. Att icke de föreslagna ändringarna innebära något betydande intrång i bolagens sekretessbehov torde också framgå av att i åtskilliga fall företag redan nu i sina förvaltningsberättelser pläga redovisa omsättningssumorna.

Landsorganisationen framhåller, att en bruttoredovisningsregel i den utformning kommittén föreslagit innebure en klar förbättring gentemot reglerna om nettoredovisning enligt gällande lag, samt yttrar vidare:

Å andra sidan har kommittén ej ansett sig böra föreslå obligatorisk redovisningsskyldighet i detta hänseende utan i stället tänkt sig en förfångsregel. Man torde nog ofta överdriva riskerna med en redovisning av omsättningssumman. Detta kan tänkas leda till att de ifrågakvarande reglerna icke skulle komma att få den tillämpning som man avsett. Landsorganisationen anser det därför önskvärt att man försöker genomföra obligatorisk skyldighet att uppställa vinst- och förlusträkningen enligt bruttoredovisningsprincipen. Landsorganisationen kan emellertid acceptera det nu avgivna förslaget med hänvisning till vad kommittén anfört om att frågan åter kan tas upp till prövning, om erfarenheterna skulle visa att den nu föreslagna regeln ej kommer att i tillfredsställande utsträckning framkalla bruttoredovisning. Vad vinst- och förlusträkningens specificering i övrigt beträffar har kommittén ej framlagt några ytterligare förslag. Man saknar sålunda fortfarande uppgifter om kostnaderna för råvaror och frakter, reparations- och underhållskostnader, försäljningskostnader m. m. Likaså redovisas ej gåvor och andra avsättningar före bokslutet, som närmast ha karaktären av vinstdisposition. Kostnader för råvaror utgöra dock den väsentliga delen av den klumpsumma, som ej närmare specificeras. Man kan därför i viss utsträckning med denna form av bruttoredovisning bilda sig en uppfattning om råvarukostnadernas storlek. Av de kostnader som skola specificeras är posten allmänna förvaltningskostnader ett ganska vagt begrepp, som

med all sannolikhet tolkas olika i olika företag. I nu gällande lagstiftning skola löner anges i förvaltningsberättelsen, specificerade för dels företagsledning, dels arbetare och dels övriga befattningshavare i företaget. Antalet anställda behöver emellertid endast uppdelas på tjänstemän å ena sidan och arbetare å andra sidan. Landsorganisationen anser det önskvärt, att denna regel ändras så att antalet anställda specificeras på samma sätt som sker i fråga om lönesumman.

Av övriga organisationer, som särskilt uttalat sig rörande förevarande fråga, ha *köpmannaförbundet*, *redareföreningen*, *föreningen auktoriserade revisorer*, *advokatsamfundets styrelse* samt *sju handelskammare* (Stockholms, Östergötlands och Södermanlands, Smålands och Blekinge, Gotlands, Västergötlands och norra Hallands samt Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare) yppat betänkligheter av olika slag mot den föreslagna bruttoredovisningsregeln samt till följd härav avstyrkt förslaget. Även *handelskammaren i Gävle* och *industriförbundet* ha framfört betänkligheter i denna fråga.

I de avstyrkande yttrandena gives huvudsakligen uttryck åt följande synpunkter, nämligen att dylik redovisning medförde faror — i synnerhet för mindre företag — med hänsyn till hot från in- och särskilt utländska konkurrenter, att omsättningssumman icke vore ett entydigt begrepp och därför vilseledande eller i allt fall utan större värde såsom upplysningskälla angående rörelseresultatet, samt att det vore onödigt att införa en dylik regel, enär de större företag som vore av intresse i insynshänseende redan nu oftast uppgåve sina omsättningssummor, där detta kunde ske utan förfång för företagen.

Köpmannaförbundet har framhållit, att ett flertal faktorer påverka bruttovinsten, och yttrar bl. a.:

Omsättningssiffran som sådan är icke av nämnvärt värde för bedömande av en handelsrörelse. Man måste därjämte ha uppgifter om en mängd förhållanden, som icke kunna lämnas utan att företaget helt blottställs inför konkurrenter. I nuvarande läge, då exempelvis konkurrensen mellan olika företagsformer är mycket hård, kan redan en uppgift om omsättning, som av konkurrenten kan kompletteras med underhandsuppgifter av olika slag, vara farlig för företaget. Förbundet kan på anförda grunder icke tillstyrka en »obligatorisk uppgift» angående omsättningen i förvaltningsberättelsen. Att dylik uppgift lämnas för den ekonomiska statistiken i enlighet med konjunkturinstitutets förslag är en annan sak. Där åtnjuta de avlämnade uppgifterna sekretesskydd.

Föreningen auktoriserade revisorer anför:

Även om den s. k. bruttoredovisningens förtjänster understundom över-skattas, torde det vara obestridligt, att denna redovisningsform i regel ger en mera klar och fullständig insyn i företagets rörelse än den s. k. nettoredovisningen. För det stora flertalet större och medelstora bolag torde bruttoredovisningen ej heller i allmänhet innebära några påtagliga nackdelar eller risker. Det synes önskvärt och naturligt, att företagsledningen i sådana fall lämnar aktieägarna och andra av bolagets ekonomi och verksamhet intresserade tillfälle till den förbättrade insyn, som bruttoredovisningen erbjuder.

A andra sidan förtjänar understrykas, att omsättningssumman icke är ett

entydigt begrepp. Omsättningen kan variera från år till år inom samma företag eller mellan olika företag, icke enbart till följd av reella kvantitets- eller prisförändringar utan även på grund av förändringar eller olikheter i företagens organisation och struktur samt de tillämpade försäljningsvillkoren. Bruttoredovisningen kan under sådana förhållanden verka vilseledande för en utomstående, icke initierad läsare av årsredovisningen. Förskjutningar mellan olika år inom ett och samma bolag kunna väl i regel förtydligas genom upplysningar i förvaltningsberättelsen. Däremot torde man icke kunna förebygga, att redovisningsformen kan giva en utomstående en felaktig uppfattning om ett bolags faktiska effektivitet och verksamhetsresultat i förhållande till ett annat, till synes likartat företag.

Föreningen framhåller vidare, att det stora flertalet aktiebolag i vårt land kunde betecknas såsom mindre företag, samt fortsätter:

Ur arbetsmarknadspolitisk eller allmänt ekonomisk synpunkt torde frågan om bruttoredovisning beträffande dessa företag vara av relativt underordnad betydelse. För dessa företag äro emellertid bruttoredovisningens olägenheter mest påtagliga. Ehuru lagregeln om bruttoredovisning i främsta rummet synes vara föreslagen med tanke på de större bolagen, kommer den likväl att automatiskt även gälla det stora antalet mindre och ur arbetsmarknads-synpunkt jämförelsevis betydelselösa företagen i aktiebolagsform.

Med hänsyn till det anförda är föreningen av den uppfattningen, att det vore bättre, om man kunde uppnå en allmänt utbredd bruttoredovisning framför allt hos de större bolagen utan att behöva tillgripa en lagstiftning, som träffar alla bolag och som i andra länder ansetts inrymma alltför stora riskmoment för att kunna införas. Det synes som om de senare årens utveckling i fråga om särskilt de större bolagens redovisning skulle kunna motivera det antagandet, att en allmän redovisningspraxis hos dessa bolag, inrymmande bruttoredovisning, borde vara möjlig att uppnå även utan särskild lagstiftning härom.

Såsom tidigare nämnts har jämväl i andra yttranden påpekats, att den publika redovisningsskyldigheten vore synnerligen omfattande och drabbade även ett stort antal mindre företag. Det har förordats att en gränsdragning borde ske emellan bolag av olika storlek, så att de mindre bolagen bleve undantagna från den publika redovisningen.

Handelskammaren i Gävle har uttalat att en viss avgränsning beträffande redovisningsskyldigheten skulle motsvara praktiska krav; omsättningens storlek eller antalet anställda kunde utgöra norm (exempelvis minst 2 milj. kronors omsättning eller minst 25 anställda).

Att bruttoredovisningsregeln icke utformats såsom en generell tvångsregel utan att det i första hand överlämnats åt företagsledningen att avgöra huruvida bruttoredovisning skall ske har i allmänhet väckt tillfredsställelse. Emellertid har denna utformning, särskilt det förhållandet att företagsledningarna därvid skulle handla under hotet av sanktioner av civilrättslig och straffrättslig art, i flera fall väckt betänkligheter. Det har därvid särskilt framhållits, att om, såsom kommittén gjort gällande, en i och för sig fullt legitim underlåtenhet att redovisa omsättningssumman skulle uppfattas som ett svaghetstecken, företagen kunde tillfogas skada, att av aktieägare — måhända bulvan för en konkurrent — eller åklagarmyndighet föranstaltade

rättegångar kunde, även om de utfölle till företagsledningens fördel, bli till men för företaget, att företagets ledning och revisorer inför risken att rättegång skulle anställas ofta komme att lämna uppgift om omsättningen även i sådana fall där detta av hänsyn till företaget icke bort ske, samt att en regel av angivna utformning lämnade utrymme för godtycke och därför komme att föranleda olikartad redovisning från likartade företag. Synpunkter av denna art ha framförts av *industrieförbundet, redareföreningen, föreningen auktoriserade revisorer, advokatsamfundets styrelse* samt några *handelskammare*.

Advokatsamfundets styrelse har sålunda anfört:

Styrelsen ifrågasätter lämpligheten av att uppställa en regel, som ställer ett aktiebolags förtroendemän — styrelsen och verkställande direktören — samt bolagets revisorer inför tvånget att vidtaga en åtgärd, som — kanske först i framtiden — kan visa sig vara till skada för styrelsens och verkställande direktörens huvudman — företaget — enbart för att giva vissa insynsberättigade en upplysning, vars verkliga innebörd och betydelse dessa ofta sakna förutsättning att bedöma.

Härunder tillkommer att den föreslagna regeln omgärdats med straffskydd. Därest åtal väckes mot styrelseledamöterna och verkställande direktören, kunna dessa emellertid med hänsyn till bolagets intressen vara förhindrade att ange skälen för att rörelseintäkternas brutto icke angivits i redovisningshandlingarna. Oftast torde väl i så fall deras försvar bestå i en hänvisning till — när detta nu är fallet — att revisorerna icke anmärkt på deras underlåtenhet. Utvidgas då, vilket synes följdriktigt, åtalet till revisorerna, komma dessa i samma läge som styrelseledamöterna och verkställande direktören, d. v. s. de äro förhindrade att till sitt försvar åberopa skälen för att de icke anmärkt på styrelsens underlåtenhet. Det är med hänsyn härtill väl tänkbart att i tveksamma fall revisorerna föredraga att framställa anmärkning mot styrelsens underlåtenhet att i redovisningshandlingarna ange omsättningen. Därmed förläggas avgörandet och ett avgörande, som kan få straffrättsliga konsekvenser för styrelseledamöterna och verkställande direktören, hos revisorerna. Såsom lagberedningen i anledning av 127 § (133 § i dess förslag) aktiebolagslagen framhållit, är ett sådant avgörande alltför ömtåligt för att läggas i revisorernas hand.

Väl kan vad nu anmärkts anses tillämpligt på 103 § aktiebolagslagen även i dess nuvarande lydelse, men praktiskt sett föreligger den avgörande skillnaden att medan detta lagställe i sin nuvarande formulering icke ålägger styrelsen skyldighet att offentliggöra andra uppgifter än sådana, vilkas publicering endast i undantagsfall möjliggör en otillbörlig inblick i företaget, det föreliggande förslaget föreskriver publicering av en uppgift — omsättningens storlek — som just skapar möjlighet för en konkurrent att skaffa sig en sådan inblick och att utnyttja de uppgifter, som enligt gällande lag skola offentliggöras, i illojalt syfte.

Handelskammaren i Göteborg har understrukit, att det vore av vikt att kraven på bevisning vid eventuella rättegångar rörande bruttoredovisning icke ställdes alltför strängt. Bolagsledningens bedömande måste ju vila på en mångfald ovissa faktorer och dess uppfattning borde därför respekteras i de fall där den ej kunde visas ha varit direkt felaktig.

Föreningen auktoriserade revisorer har påyrkat att möjligheten till civil-

rättsligt inskridande eliminerades och att det straffrättsliga ansvaret begränsades till dagsböter.

Departementschefen.

Av den föregående redogörelsen framgår att gällande aktiebolagslags redovisningsregler ganska nära ansluta sig till principerna för en s. k. bruttoredovisning med utförlig kostnadsspecifikation. Skillnaden består främst däri att redovisning ej behöver ske för posten kostnader för råvaror samt hjälp- och driftsmaterial resp. i handelsföretag inköpta varor. Posten allmänna förvaltningskostnader behöver ej heller specificeras utom såvitt avser i posten ingående löner och andra ersättningar, beträffande vilka skall angivas vad som under räkenskapsåret utbetalats dels till arbetare dels till styrelsen samt verkställande direktör och andra företagsledare dels ock till övriga befattningshavare i bolaget. Sistnämnda bestämmelse tillkom under riksdagsbehandlingen 1944, liksom en regel att i förvaltningsberättelsen skall angivas medelantalet under året anställda arbetare samt medelantalet övriga i bolagets tjänst anställda personer (103 § 1 mom. andra stycket).

Den förevarande utredningen innefattar en ingående undersökning av lämpligheten att genomföra en fullständig bruttoredovisning. Därvid har kommittén funnit å ena sidan att en sådan redovisning skulle vara av värde för åstadkommande av större möjlighet till insyn men å andra sidan att företagen genom en tvångsregel om bruttoredovisning kunde utsättas för vissa risker. Kommittén har med hänsyn härtill — under åberopande jämväl därav att insynsintressena i avsevärd utsträckning syntes bli tillgodosedda genom en statistisk belysning av företagens omsättningssummor — föreslagit en regel om skyldighet för aktiebolag att i vinst- och förlusträkningen eller förvaltningsberättelsen redovisa omsättningssumman, såframt detta finnes kunna ske utan förfång för bolaget. Regeln skulle innebära en rättslig skyldighet att redovisa omsättningssumman, med angivna reservation, och om dylik redovisning utan laga skäl underlåtes, skulle inskridande kunna ske på civilrättslig och straffrättslig väg.

De i åtskilliga remissvar uttalade betänkligheterna mot den föreslagna regeln om redovisning av omsättningssumman äro i stort sett av samma natur som redan diskuterats i kommitténs betänkande. Detta gäller bl. a. de påpekanden som gjorts därom att omsättningssumman icke vore ett entydigt begrepp samt farhågorna för att regeln kunde allvarligt skada i synnerhet aktiebolag av mindre storlek. Dessa betänkligheter torde icke vara av den art att de böra hindra den föreslagna utvidgningen av den publika redovisningsplikten. De enskilda företagens behov av sekretess bör betraktas mot bakgrunden av deras samhällsekonomiska funktioner och sålunda avvägas mot de samhällsekonomiska intressena. Därest man över huvud vill godtaga principen om största möjliga öppenhet i den publika redovisningen — och härvid bör man enligt min mening hålla fast — blir det närmast ett avvägningsspörsmål huru bruttoredovisningens krav skola tillgodoses. Att den föreslagna regeln om redovisning av omsättningssumman har givits

en utformning, som synes innebära en ändamålsenlig lösning av det föreliggande spörsmålet och medgiva undantag från redovisningsplikten där berättigade hänsyn så påkalla, exempelvis när fråga är om nystartade mindre bolag som ännu icke fått tillräcklig ekonomisk styrka eller om bolag som kunna befara en illojal dumping. Tilläggas må, att där en uppgiven omsättningssumma påverkats av speciella förhållanden inom ett bolags verksamhet eller eljest kan antagas framkalla missförstånd, bolagsledningen äger i årsredovisningen lämna de kompletterande upplysningar som kunna finnas lämpliga.

Vad angår möjligheten att göra en åtskillnad mellan större och mindre företag har kommittén prövat, huruvida en kategoriklyvning mellan aktiebolagen lämpligen kunde ske så att endast bolag, beträffande vilka intresset av publicitet och insyn gjorde sig speciellt starkt gällande, fölle under de skärpta redovisningsreglerna. De skäl som av kommittén åberopats mot en sådan kategoriklyvning synas mig övertygande.

Att ifrågakvarande regel omgårdats med straffskydd har mött gensagor, särskilt att ett åsidosättande av regeln kunde medföra frihetsstraff. Jag vill framhålla att den föreslagna straffsanktionen helt står i linje med aktiebolagslagens nuvarande straffbestämmelser. Endast vid uppsåtligt förfarande i strid mot lagens redovisningsbestämmelser ingår i strafflatituden fängelse (213 § 5, jämför 215 § 1). Ett civilrättsligt inskridande mot underlåtenhet att redovisa omsättningssumman kan ske på föranledande av aktieägare i bolaget, vilket för övrigt överensstämmer med vad redan nu gäller i fråga om underlåtenhet av företagsledningen att lämna aktieägare upplysningar angående bolaget enligt 127 § aktiebolagslagen. Varken den straffrättsliga eller den civilrättsliga sanktionen torde — bl. a. med hänsyn till den föreslagna bestämmelsen om undantag från redovisningsplikten, där uppgift om omsättningssumman finnes kunna lända bolaget till förfång — i praktiken komma att förorsaka bolagsorgan, som iakttaga normal omsorg i fråga om redovisningen, några avsevärda svårigheter eller olägenheter.

I enlighet med det anförda föreslår jag, att i 103 § 1 mom. första stycket aktiebolagslagen föreskrives, att upplysning skall i förvaltningsberättelsen lämnas, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för bolaget, om hela intäkten av rörelsen under räkenskapsåret (omsättningssumman), såframt ej upplysning härom lämnas i vinst- och förlusträkningen.

Som förut nämnts kräves enligt aktiebolagslagen att i årsredovisningen anges vad som utbetalats i löner och ersättningar till tre olika grupper av befattningshavare hos bolaget. Vidare skall uppgivas medelantalet under året anställda arbetare samt medelantalet övriga i bolagets tjänst anställda personer. I ett remissvar har som önskvärt framhållits att antalet anställda borde, i likhet med utbetalda löner och ersättningar, specificeras i nämnda tre grupper. Ur insynssynpunkt torde de gällande lagbestämmelserna vara tillfyllest och på grund härav har jag ej funnit skäl att nu föreslå någon ändring i desamma.

Frågan om redovisning av s. k. dolda reserver.

Insynskommittén.

Enligt kommittén finnas teoretiskt två sätt att angripa det insynsproblem de dolda reserverna utgöra. Det ena är att föreskriva, att tillgångarna i balansräkningen måste upptagas till sina aktuella »verkliga» värden (t. ex. realisations- eller nyanskaffningsvärde), varigenom bildandet av dolda reserver skulle förhindras. Det andra sättet är att medge förekomsten av icke redovisade reserver men kräva sådana uppgifter i redovisningen som belysa reserverna och deras storlek; härigenom bleve reserverna åtminstone icke i full utsträckning dolda. Såsom uppgifter av detta slag kunde man länka sig angivande av värderingsprinciper eller utsättande av något »objektivt» värde, med vilket det redovisade värdet kunde jämföras. På motsvarande sätt skulle man kunna kräva uppgifter som belysa, huru bildandet eller upplösandet av dolda reserver påverkat det redovisade årsresultatet.

Kommittén påpekar (s. 48—49), att aktiebolagslagen genom regler rörande värderingen av bolagens tillgångar avsåge att förebygga en *övervärdering* av tillgångarna men däremot ej innehölle något förbud mot en redovisning av tillgångarna till *lägre* belopp än det i lagen angivna. Redan lagens regler medförde en plikt för bolagen att ibland redovisa tillgångar till värde som låge under deras dagsvärde. I själva verket kunde det sägas, att en undervärdering, som medförde en konsolidering av företagen och därmed en förstärkning av deras möjligheter att rida ut lågkonjunkturer och andra kriser, låge helt i linje med lagens syftemål. Betydelsen av att företagen konsoliderades så att de på ett ändamålsenligt sätt kunde fylla sina funktioner i produktionens och näringslivets tjänst och bereda sina anställda större trygghet hade också uppmärksamrats av lagstiftaren.

Med utgångspunkt från att gällande värderingsregler böra bibehållas har kommittén härefter diskuterat, om den reservering som sker genom tillgångarnas lågvärdering jämväl av konsolideringshänsyn måste vara — helt eller delvis — *dold* samt, därest så icke vore fallet, i vad mån och på vad sätt uppgifter i redovisningen borde krävas till belysning av reserverna. Kommittén framhåller att det självfallet vore av stor betydelse för en riktig bedömning av ett företags ställning och rörelseresultat att äga kännedom om företagets värderingspolitik. Å andra sidan kunde ifrågasättas huruvida icke den genom undervärdering skapade reserveringen, om den över huvud skulle kunna effektivt tjäna konsolideringssyftet, åtminstone till viss grad måste vara dold. En lagregel om skyldighet att i den publika redovisningen ange undervärdering av tillgångarna kunde nämligen tänkas försvåra företagsledningarnas strävan att på denna väg konsolidera företagen och bli till skada för företagen och deras intressenter: delägare, anställda etc.

Problemet om de dolda reserverna erbjuder enligt kommittén delvis olika aspekter vid anläggningstillgångar och vid omsättningstillgångar. Beträf-

fande *anläggningstillgångar* vore risken av att upplysning om befintliga dolda reserver skulle framkalla kortsynta krav på utdelning och annan konsumtion begränsad genom lagens värderingsregler. Dylika dolda reserver kunde icke genom uppskrivning av de undervärderade tillgångarna framtagas och direkt disponeras för utdelning (100 § 2 mom.). I själva verket innehölle den nya aktiebolagslagen regler, som möjliggjorde en ganska god inblick i företagens värderingspolitik beträffande anläggningstillgångar, särskilt genom att kräva utförlig redovisning för avskrivningar på dylika tillgångar. En redovisning enligt den nya aktiebolagslagen gäve enligt kommitténs mening tillfredsställande upplysning rörande den inverkan på ett årsresultat som företagens värdering av och avskrivning på samt eventuell försäljning av anläggningstillgångar medförde. Däremot finge man av en sådan årsredovisning icke kännedom om de avskrivningar som under tidigare år skett och eventuellt medfört bildande av dolda reserver. Ej heller framginge omedelbart av redovisningen, om sådana reserver eljest förelåge.

Kommittén har ansett, att det skulle vara i insynshänseende av vikt, om man i den publika redovisningen kunde erhålla uppgifter, som direkt belyste anläggningarnas nuvarande värde. Därigenom skulle man dels få en uppfattning om de befintliga dolda reservernas storlek och dels bättre kunna bedöma den ekonomiska ändamålsenligheten och betydelsen av företagens avskrivningar. Praktiska möjligheter syntes ock föreligga att kräva dylika värdeuppgifter beträffande vissa mycket viktiga slag av anläggningstillgångar, nämligen fastigheter samt maskiner och inventarier. Kommittén fortsätter:

Beträffande *fastigheter* föreslår kommittén, att uppgift skall lämnas i årsredovisningen om *taxeringsvärde* å bolagets fastighetsinnehav. Några särskilda betänkligheter kunna knappast tänkas föreligga hos företagen mot att redovisa dessa värden, som ju äro offentliga och om vilka sålunda den verkligt intresserade redan nu kan skaffa sig kännedom. Eftersom å andra sidan taxeringsvärdena äro ägnade att ge en viss föreställning om fastighetsinnehavets verkliga värde och därmed om eventuella icke redovisade reserver i dessa tillgångar, synes det rimligt att uppgift därom skall finnas tillgänglig i själva redovisningen. Endast i den mån fastighetsinnehavets verkliga värde överstiger de åsatta taxeringsvärdena, kan då en i egentlig mening dold reserv i fast egendom förekomma.

För att jämförbarhet skall ernås med de i balansräkningen upptagna värdena bör taxeringsvärdet anges med uppdelning på de grupper, som enligt AL 101 § 1 mom. A II: 1 och 2 skola var för sig upptagas i balansräkningen (jordbruks- och skogsfastigheter, fabriks- och andra fastigheter). Därest i taxeringsvärdet ingår s. k. särskilt maskinvärde (kommunalskattelagen 10 §) bör uppgift därom lämnas, då ju maskiner, även om de äro att betrakta som fast egendom, i balansräkningen skola upptagas i särskild post (AL 101 § 1 mom. A II: 3).

Skulle i något fall fastighet icke vara åsatt taxeringsvärde, torde detta förhållande böra anmärkas i förvaltningsberättelsen.

Vad därefter angår *maskiner, inventarier o. d.* måste i detta sammanhang beaktas, att det som oftast icke är möjligt att ange något exakt »verkligt» värde på sådana tillgångar. Ett företags maskinpark har sitt värde såsom

medel för bolagets produktion och verksamhet; företagsekonomiskt har man att se en maskin såsom en kostnad i rörelsen, och i enlighet därmed fördelar man genom successiv avskrivning kostnaden för dess anskaffning på de år under vilka maskinen används i rörelsen. Bolaget kan skaffa sig en slags dold reserv genom att i förtid betala den del av maskinens anskaffningskostnad som rätteligen borde falla på senare år. Men någon dold reserv i ett »verkligt» värde i betydelsen av dagsvärde, försäljningsvärde e. d. torde oftast icke finnas. Försäljningsvärdet av begagnade maskiner — kanske speciellt byggda just för företaget — ligger nämligen ofta mycket lägre än det belopp vartill maskinen efter vederbörliga avskrivningar är bokförd; i verkligheten kanske man endast skulle kunna räkna med att vid en försäljning få in maskinens skrotvärde.

Av det sagda framgår, att det är mycket svårt att beträffande maskiner, inventarier o. d. finna ett »verkligt» värde, som kan sägas tillförlitligt belysa »dolda reserver» i dessa slag av tillgångar. Vad som framför allt är av betydelse i detta sammanhang är att vinna kännedom om bolagets avskrivningspolitik och den inverkan rörelseresultatet röner av avskrivningarna.

Emellertid har kommittén ansett det lämpligt att föreslå att — i de fall där maskiner och inventarier äro brandförsäkrade, vilket i allmänhet torde vara fallet — uppgift skall lämnas om *försäkringsbeloppet* (d. v. s. det belopp vartill dessa tillgångar äro försäkrade). Givetvis måste man ha klart för sig, att försäkring av maskiner och inventarier avser att skydda ett i gång varande företag mot förlust av produktionsmedlen och att försäkringsbeloppet därför i de flesta fall torde ligga betydligt över det värde vartill ifrågavarande tillgångar med hänsyn till ålder, slitage m. m. kunna upptagas i balansräkningen. Försäkringsbeloppet betecknar sålunda icke någon dold reserv i den meningen, att det såsom ett »verkligt» värde skulle kunna insättas i balansräkningen vid beräkningen av företaget ställning eller rörelseresultat. När kommittén trots detta föreslår att brandförsäkringsbeloppet skall redovisas, är skälet därtill det att man därigenom kan få en viss belysning av den avskrivningspolitik bolaget fört i fråga om dessa slag av anläggningstillgångar. Försäkringsbeloppet har i förevarande avseende även den fördelen att dess redovisning icke förutsätter några subjektiva bedömningar från bolagsledningens sida; det är ju endast fråga om att i redovisningen lämna upplysning om ett i och för sig för företaget viktigt ekonomiskt förhållande, nämligen till vilket värde maskiner o. d. äro försäkringskyddade.

Den uppgift om brandförsäkringsbelopp som skall lämnas bör i princip motsvara posten »maskiner — — —, inventarier och dylikt» i AL:s balansräkningsschema (AL 101 § 1 mom. A II: 3). Vissa svårigheter torde härvid kunna uppstå, då det gäller industriföretag med hänsyn till den praxis som regelmässigt tillämpas vid sådana företags försäkringar. Enligt det s. k. Fabriksvillkor, som av de flesta försäkringsbolag användes vid industriförsäkring, uppdelas den försäkrade egendomen för varje industribyggnad i tre grupper, nämligen byggnad, maskinerier och fabriker, vilka grupper var för sig åsätts gemensamt försäkringsbelopp (därjämte förekomma vissa försäkringsföremål, som omfattas av försäkring endast om de åsatts särskilt värde, t. ex. lager av bränsle, motorfordon o. d.). Under byggnad inbegripes endast själva byggnadskroppen samt sådan fast inredning, som kan hänföras till »avbalkningar, ledstänger, spiltor, krubbor och annat dylikt». Till fabriker hänföras råämnen, materialier, under arbete varande och färdigt fabrikat jämte visst emballage; här ingår även allt annat, som är avsett att till slut ingå i den producerade varan. Gruppen maskinerier

innefattar allt som — utan att vara hänförligt till byggnad — utgör detaljer i produktionsapparaten. Hit höra maskiner, transmissioner, inventarier (t. ex. ångpannor, verktyg, redskap av alla slag), ledningar (för uppvärmning, belysning, vatten, avlopp, kraftöverföring m. m.), reservdelar och förbrukningsartiklar (trassel, smörjoljor, rengöringsmedel o. d.) samt alla övriga föremål, som icke ingå i de förutnämnda två grupperna (med undantag för sådana föremål som på sätt nyss sagts skola åsättas särskilt försäkringsbelopp för att innefattas i försäkring).

Av det sagda framgår, att gruppen maskinerier innefattar ej blott sådan egendom, som ingår i posten maskiner, inventarier o. d. i AL:s balansräkningsschema, utan därjämte dels egendom, som ingår under fastighetsposterna (annan inredning än avbalkningar etc., t. ex. ledningar), dels ock egendom, som enligt AL skall upptagas som omsättningstillgångar (förbrukningsartiklar m. m.). Det torde icke rimligtvis kunna begäras, att industriföretagen skola söka åvägabringa någon ändring i nämnda försäkringspraxis för att kunna bli i stånd att uppfylla den föreslagna föreskriften om angivande av försäkringsbelopp å maskiner och inventarier. Det är emellertid naturligtvis önskvärt att, i de fall där detta över huvud kan ske, uppgiften om försäkringsbeloppet bringas att — helt eller i huvudsak — motsvara ifrågavarande post i balansräkningen. Därest detta icke är möjligt, torde uppgiften få avse försäkringsvärdet å »maskinerier» ävensom upplysning böra tillfogas om att full motsvarighet till balansräkningsposten icke föreligger samt, helst, om avvikelens beräknade omfattning.

I enlighet med det anförda har kommittén föreslagit, att i aktiebolagslagen (103 § 1 mom. andra stycket) måtte upptagas föreskrift av innebörd att uppgift i förvaltningsberättelsen skall lämnas, i den mån motsvarande uppgift ej intagits inom linjen i balansräkningen, för fastigheter om senast fastställda taxeringsvärdet samt för maskiner, inventarier och andra dylika anläggningstillgångar om förekommande brandförsäkringsbelopp, varvid taxeringsvärdenas och brandförsäkringsbeloppens fördelning på de under särskilda poster i balansräkningen upptagna tillgångarna såvitt möjligt skall angivas.

Beträffande härefter spörsmålet, huruvida nya regler äro påkallade för att underlätta en bedömning av *dolda reserver i omsättningstillgångar*, uttalar kommittén att frågan hade praktisk betydelse framför allt beträffande lager av råvaror, varor under arbete och färdiga varor. Kommittén redogör för vissa bestämmelser i aktiebolagslagen m. m. (betänkandet s. 56—58) och framhåller att, om viktigare ändring vidtagits vid uppgörande av vinst- och förlust- eller balansräkning i förhållande till tidigare år, redogörelse för sådan ändring skulle lämnas i förvaltningsberättelsen (103 § 1 mom. fjärde stycket). Med denna bestämmelse åsyftades enligt motiven bl. a. att få fram upplysning om sådan ändring i lagervärderingen, som i mera betydande mån påverkat det redovisade rörelseresultatet. Vidare påpekas att i förvaltningsberättelsen skulle, där det ej funnes kunna lända bolaget till förfång, anmärkas sådana för bedömningen av bolagets ställning och resultat viktiga förhållanden, vilka ej framginge av redovisningen i övrigt (103 § 1 mom. första stycket). Om en dold reserv i varulagret upplöstes på grund av utförsäljning under året av en väsentligt större del av lagret än normalt,

och vinstresultatet i mer avsevärd mån påverkats av denna åtgärd, förelåge sålunda till följd av nämnda bestämmelse i princip skyldighet att i förvaltningsberättelsen lämna upplysning om förhållandet. Ehuru nya lagens regler åsyftade att åstadkomma en bättre belysning av dolda reserver i varulagret och framhäva lagervärderingens betydelse för årsresultatet, omöjliggjorde de tydligen icke, att lagren redovisades till så låga värden att dolda reserver förelåge eller att årsresultaten påverkades av lagervärdena på ett sätt som icke klart framginge av redovisningen. Man måste emellertid uppmärksamma, att lagervärderingen i det nutida näringslivet i stor utsträckning tjänade såsom ett instrument för reglering av ett företags rörelseresultat under en följd av år. Kommittén anför vidare bl. a.:

Om nu lagervärderingens användning som ett instrument för resultatsutjämning är en företagsekonomiskt riktig och önskvärd metod vid bolagets skötsel, så synes därav följa att man också måste se de s. k. dolda reserverna i varulager ur en mera långsiktig och genomtänkt synpunkt än som ofta varit fallet. I den mån en värdering av lagret, som avsevärt understiger exempelvis dagspriserna på balansdagen, är nödvändig för det rätta genomförandet av tanken att rörelsen är en kontinuerlig verksamhet, vars resultat icke kan riktigt bedömas efter det enstaka årsbokslutet utan endast på längre sikt, så representerar i själva verket denna värdering *icke en dold reserv i egentlig mening utan det riktiga lagervärdet*. Ett övertvärde vid balansdagen är m. a. o. i verklig mening en dold reserv allenast vid en ögonblicksbild av företaget; sett på längre sikt utgör det endast den säkerhetsmarginal, som, om bolaget skall skötas efter företagsekonomiskt korrekta grunder, är nödvändig för tryggande av verksamhetens jämna gång och företagets liv och utveckling; detta övertvärde kan vid kommande bokslut vara utjämnat eller i värsta fall förbytt i ett undervärde. — — —

Med hänsyn till lagervärderingens nu angivna uppgift måste enligt kommitténs mening insynsintresset i fråga om omsättningstillgångar i första hand rikta sig på upplysning om *bildande, upplösning och förändring av dolda reserver* och dessa åtgärders inverkan på rörelseresultatet. Det är denna tanke, som ligger bakom nya aktiebolagslagens nyss återgivna regler, som kräva att vissa viktiga förhållanden bl. a. rörande lagervärderingen, särskilt en sådan ändring i lagervärderingen som i mera avsevärd mån inverkat på rörelseresultatet, skola angivas i årsredovisningen. Att nya lagen härvid framgått med försiktighet beror särskilt därpå, att lagervärderingens konsoliderande och resultatsutjämnande effekt befarats skola kunna spolieras, om företagsledningen skulle vara skyldig att lämna mera detaljerade redogörelser därför. Just i detta avseende torde nämligen faran för påtryckningar från kortsynta och utdelningshungriga delägare eller andra intressenter i företaget vara påtaglig och bestyrkt av erfarenheten.

Ehuru kommittén sålunda funnit, att hänsyn till företagets konsolidering och en rationell planering av verksamheten på lång sikt med utjämning av de olika räkenskapsårens rörelseresultat krävde godtagande av rätten att redovisa lagren till undervärde och alltså i princip accepterande av rätten att arbeta med dolda värdereserver i lagret, har kommittén likväl undersökt, huruvida icke även i detta avseende insynsmöjligheterna kunde förbättras utan äventyrande av företagets nyssnämnda sakliga intressen. Kommittén har stannat för den meningen, att man icke lämpligen kunde gå längre än

att kräva, att upplysning lämnas om sådana förändringar i lagervärderingen som mera avsevärt påverkat årsresultatet. I själva verket låge detta krav redan inneslutet i stadgandet i 103 § 1 mom. fjärde stycket nya aktiebolagslagen. Med hänsyn till sakens vikt har kommittén föreslagit att detta stadgande förtydligas så att därav direkt framgår, att förvaltningsberättelsen skall innehålla redogörelse huruvida beträffande omsättningstillgångarnas värdering eller i andra avseenden ändring i förhållande till tidigare årsredovisning vidtagits, som i avsevärd mån påverkat årsresultatet eller eljest är av viktigare beskaffenhet.

Kommittén har erinrat att årsresultatet i vissa fall kunde påverkas även genom *förändringar i lagerkvantiteten*. Medan stadgandet i 103 § 1 mom. fjärde stycket på grund av sitt sammanhang avsåge ändringar beträffande värderingen, fölle ändringar i fråga om lagerkvantiteten icke direkt därunder, och det hade ej heller syntts kommittén lämpligt att i detta stadgande — som behandlade bokföringsmässiga förändringar — intaga föreskrift om upplysningsskyldighet rörande resultatpåverkande förändringar i lagrets storlek. Om emellertid en sådan förändring väsentligt påverkat rörelseresultatet eller bolagets ställning, borde upplysning därom lämnas enligt den i 103 § 1 mom. första stycket intagna föreskriften rörande anmärkande i förvaltningsberättelsen av sådana för bedömningen av bolagets ställning och resultat viktiga förhållanden, vilka ej framgå av redovisningen i övrigt. Den av kommittén föreslagna ändringen i fjärde stycket markerade också, att enligt lagens anda och mening upplysningar om alla sådana med de dolda lagerreserverna sammanhängande förhållanden, som väsentligt påverkat årsresultatet, skulle lämnas i förvaltningsberättelsen.

Slutligen må nämnas att inom kommittén diskuterats frågan, huruvida icke även beträffande varulager upplysning borde lämnas om eventuellt förekommande försäkringsbelopp, men att kommittén av olika skäl låtit denna tanke falla (s. 60).

Yttranden.

Kommitténs förslag om viss uppgiftsplikt till belysning av dolda reserver har i sin helhet tillstyrkts av *kommerskollegium, tjänstemännens centralorganisation och kooperativa förbundets styrelse*. Kommerskollegium har i sitt yttrande understrukit den betydelse för ett företags konsolidering, som en försiktig värdering av dess tillgångar alltid innebure, men funnit den föreslagna skyldigheten att lämna uppgift å fastigheters taxeringsvärden samt maskiners och inventariers brandförsäkringsbelopp icke vara av beskaffenhet att böra föranleda några olägenheter i detta avseende. Även om anläggningstillgångarnas verkliga värden icke alltid sammanfölla med de förut angivna värdena syntes uppgifter om dessa dock innefatta upplysningar om tillgångarna, som det ur insynssynpunkt vore önskvärt att få tillgängliga.

Landsorganisationen har i sitt yttrande framhållit betydelsen för bedömningen av företagens ekonomi av att de dolda reserverna bleve belysta och

därvid uttalat bl. a. att man för ett bedömande av resultatutvecklingen behövde känna till de dolda reservernas förändringar från ett år till ett annat och för att få en uppfattning om den ekonomiska ställningen behövde veta dessa reservers totala storlek. De förslag som insynskommittén i detta hänseende framlagt kunde enligt landsorganisationens mening ej sägas innebära någon nämnvärd förbättring i jämförelse med de insynsmöjligheter man hittills haft i fråga om dessa reserver. Organisationen funne dock att man i viss utsträckning måste taga hänsyn till de ogynnsamma verkningar, som i en del fall kunde uppkomma genom ett öppet redovisande av de dolda reserverna i varje enskilt företag, samt att det därför vore desto mer angeläget att uppgifter därom medtoges i den planerade ekonomiska statistiken, där dylika risker ej på samma sätt kunde åberopas.

De föreslagna reglerna om skyldighet att lämna vissa uppgifter till belysning av dolda reserver i anläggningstillgångar ha föranlett erinringar i vissa yttranden. *Föreningen auktoriserade revisorer* har sålunda framhållit, att det över huvud taget många gånger vore synnerligen vanskligt att fastställa storleken av dolda reserver. Detta gällde framför allt dolda reserver i anläggningstillgångar och särskilt sådana tillgångar som innefattades under rubriken maskiner, inventarier o. d. *Föreningen* har därjämte understrukit att redan genom nya aktiebolagslagens redovisningsregler värderings- och avskrivningspolitikens betydelse för årsresultatet bleve klart be-lyst.

Grossistförbundet har framhållit att för de flesta företag inom handeln förevarande tillgångsposter spelade en underordnad roll varför det kunde ifrågasättas om med hänsyn härtill uppgifterna fyllde någon funktion.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare har anfört:

Beträffande avskrivningarna måste dessa bedömas från fall till fall och olika för olika företag. Det är så många faktorer som här inverka att en redovisning, för att bedömningen skall bli riktig, måste bli så omfattande, att en sådan redogörelse näppeligen kan givas. Som exempel må nämnas, att i nuvarande läge återanskaffningsvärden på maskiner eller lager svårigen kunna beräknas, då man många gånger ej ens vet, varifrån materialet skall kunna erhållas. En maskinell utrustning kan man bli tvingad inköpa från en marknad, där priset ställer sig avsevärt högre än vid fri handel. Samma gäller för lagervaror. Hur skall i ett sådant fall »de dolda reserverna» rimligen kunna bedömas? Uppgifter om taxerings- och brandförsäkringsvärden upptagas nu visserligen icke i balansräkningar eller förvaltningsberättelser men åtminstone för större företag innebär förslaget knappast någon avsevärd förändring, då motsvarande upplysningar lämnas exempelvis vid obligationsemissioner. Man måste dock komma ihåg, att dessa värden icke äro jämförbara. Taxeringsvärdena baseras ju på anläggningarnas restvärden efter avskrivning å verkliga anskaffningsvärdet för förslitning m. m., medan försäkringsvärdena baseras på nyanskaffningskostnaden. Brandförsäkringsvärdena äro därför icke utan vidare representativa för företagens verkliga ställning och redovisningen därav torde kunna ge anledning till missförstånd.

Vad angår den föreslagna regeln om uppgivande av taxeringsvärde å fastigheter ha *industriförbundet*, *köpmannaförbundet*, *föreningen*

auktoriserade revisorer, revisorsamfundet, advokatsamfundets styrelse samt *fem handelskammare* förklarar sig icke ha något att erinra mot eller ej vilja motsätta sig densamma. Föreningen auktoriserade revisorer, advokatsamfundets styrelse samt en handelskammare ha dock därvid gjort vissa förbehåll. *Redareföreningen* och *sju handelskammare* ha avstyrkt förslaget.

Föreningen auktoriserade revisorer har gjort gällande, att upplysning om taxeringsvärdet icke vore ägnad att lämna en riktig bild av ifrågavarande anläggningars nuvärde eller att ligga till grund för en uppskattning av eventuella dolda reservers storlek, men likväl ansett att sådana upplysningar vore av intresse såsom uttryck för en offentlig myndighets uppfattning om ifrågavarande tillgångars värde i taxeringshänseende.

Advokatsamfundets styrelse har anfört, att — åtminstone såvitt avser fabriksfastigheter — taxeringsvärdet icke på något sätt återspeglade det verkliga värdet. Styrelsen motsatte sig dock icke ett genomförande av förslaget i denna del, förutsatt att det i samband med bestämmelsens införande klart uttalades att dessa uppgifter icke vore ägnade att ligga till grund för ett bedömande av ifrågavarande tillgångars verkliga värde vare sig för en i gångvarande verksamhet eller vid en eventuell försäljning.

Beträffande härefter förslaget om skyldighet att i redovisningen angiva försäkringsbelopp å maskiner, inventarier och andra dylika anläggningstillgångar ha *Skånes handelskammare, handelskammaren i Göteborg, handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* samt *Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare* tillstyrkt eller förklarar sig ej vilja motsätta sig förslaget, dock med vissa förbehåll. *Industriförbundet* har framfört erinringar mot förslaget men förklarar att uppgiften i regel icke torde behöva åstadkomma några svårigheter. Förslaget har avstyrkts av *köpmannaförbundet, redareföreningen, föreningen auktoriserade revisorer, revisorsamfundet, advokatsamfundets styrelse* samt *åtta handelskammare*.

De framställda anmärkningarna och erinringarna ha i huvudsak gått ut på, att skiftande normer tillämpades vid olika företag och inom olika branscher vid försäkringsbeloppens fastställande och att uppgifterna därför kunde bli vilseledande, att försäkringsbeloppen icke vore uttryck för något »verkligt» värde på de ifrågavarande tillgångarna och därför icke lämpade sig till belysning av dolda reserver däri eller av företagets avskrivningspolitik, samt att beloppens angivande kunde medföra risker för företaget särskilt genom att giva detsamma sken av att ha en bättre ekonomisk ställning än i verkligheten vore fallet.

Föreningen auktoriserade revisorer har härom anfört bl. a.:

Föreningen har i annat sammanhang rekommenderat,¹ att bolagsledningen, när så kan befinnas lämpligt, lämnar aktieägarna upplysning om det belopp, vartill bolagets anläggningstillgångar skyddats genom brandförsäkringar. Föreningen har emellertid icke räknat med, att upplysningar om försäkringsbelopp skulle kunna tillmätas något värde vid bedömande av de dolda reserverna eller avskrivningspolitiken. Enligt föreningens uppfattning skulle dylika upplysningar ofta komma att i dessa avseenden bli direkt

¹ Se Industriförbundets Meddelanden 1945 s. 469 ff (jfr Betänkandet s. 61).

vilsledande. Försäkringsvärdena äro i regel uttryck för en subjektiv uppskattning av produktionsmedlens nuvärde eller återanskaffningsvärde. Ett något så när riktigt försäkringsvärde förutsätter ofta, att speciell expertis anlitas för värderingen, vilket ej sällan kan innebära avsevärda kostnader för företaget. Produktionsmedlen äro vidare föremål för kontinuerliga förändringar genom nyanskaffningar, förbättringsarbeten och utrangeringar. Även en sakkunnig värdering blir sålunda snart inaktuell. Det är därför förklarligt, att företagen ofta, i avsikt att skydda sig mot förluster, brandförsäkra sina anläggningar till belopp, som överstiga de faktiska värdena. Å andra sidan finner man ibland, att företagen helt eller delvis stå självrisk för vissa anläggningar.

Det synes uppenbart, att en redovisning av dylika mer eller mindre godtyckligt fastställda brandförsäkringsvärden icke är ägnad att leda till en riktig uppfattning om företagets ställning eller de dolda reservernas storlek. Även om man emellertid skulle förutsätta, att försäkringsbeloppet gäve uttryck för ett ur försäkringsteknisk synpunkt riktigt värde, skulle det därmed icke vara givet, att en lagstadgad uppgiftsplikt om detta värde vore att rekommendera.

Rörande frågan om belysning av dolda reserver i omsättningstillgångar ha flera organisationer med tillfredsställelse hälsat kommitténs utveckling av åsikten att lagervärderingen utgör ett instrument för reglering av rörelseresultatet och att därför någon redovisning av de dolda lagerreservernas absoluta storlek icke bör förekomma.

De organisationer som särskilt uttalat sig rörande det av kommittén föreslagna förtydligandet av 103 § 1 mom. fjärde stycket aktiebolagslagen ha i allmänhet tillstyrkt förslaget eller förklarat sig icke vilja motsätta sig det samma. Förslaget har avstyrkts av *köpmannaförbundet* och *några handelskammare*. Köpmannaförbundet har uttalat, att begreppet dold lagerreserv vore till sin innebörd obestämt samt icke vore eller kunde vara entydigt eller alldeles likformigt, icke ens inom samma företag vid olika tidpunkter. Uppgifter om den dolda reservens storlek eller om ändringar i densamma kunde i stället för att skapa en riktigare bild av företaget tvärtom ge anledning till alldeles felaktiga föreställningar. Stockholms handelskammare har framhållit, att man för att kunna konstatera en ökning eller minskning av den dolda reserven måste utgå från en viss prisnivå samt att en ändring av prisnivån sålunda kunde medföra en värdemässig ändring av den dolda reserven utan att därmed någon reell ökning eller minskning skett.

Beträffande förevarande fråga har slutligen *föreningen auktoriserade revisorer* förklarat sig vilja påpeka en oklarhet i kommitténs resonemang. Kommittén hade uttalat (s. 59—60) att upplysningsplikt beträffande inverkan på årsresultatet till följd av ändringar i lagerkvantiteten hänfördes till stadgandet i 103 § 1 mom. första stycket men vidare tillagt, att den föreslagna ändringen i fjärde stycket markerade, att enligt lagens anda och mening upplysningar om alla sådana med de dolda lagerreserverna sammanhängande förhållanden, som väsentligt påverkat årsresultatet, skulle lämnas i förvaltningsberättelsen. Skyldighet att lämna upplysning enligt 1 mom. första stycket föreläge i den mån det funnes kunna ske utan förfång

för bolaget, under det att upplysningsskyldigheten enligt samma moment fjärde stycket vore ovillkorlig. Det syntes föreningen särskilt med hänsyn till frågans stora betydelse önskvärt, att lagtexten ändrades så att av denna klart framginge, till vilket lagrum upplysningsskyldigheten vore att hänföra.

Departementschefen.

Aktiebolagslagens värderingsregler (100 §) åsyfta att ange det högsta värde som må åsättas tillgångarna. Sålunda må anläggningstillgångar upptagas högst till anskaffnings- eller tillverkningskostnaden, därå dock avskrivningar skola ske efter vissa i lagen angivna grunder. Beträffande omsättningstillgångarna gäller den s. k. lägsta värdets princip, d. v. s. dessa tillgångar må ej upptagas vare sig över verkliga värdet, varmed i allmänhet förstås försäljningsvärdet efter avdrag för försäljningskostnaderna, eller till högre belopp än anskaffnings- eller tillverkningskostnaderna. Ha omsättningstillgångar upptagits till högre belopp än sagda kostnader, skall detta med angivande av grunden därtill särskilt anmärkas i förvaltningsberättelsen. Likaså skall redogörelse lämnas rörande uppskrivning av anläggningstillgångar som med stöd av föreskriften i 100 § 2 mom. verkställts för räkenskapsåret (103 § 1 mom. tredje stycket).

Redovisning av tillgångar till lägre belopp än det i aktiebolagslagen angivna förhindras ej och, såsom kommittén påpekat, ligger det helt i linje med lagens syfte att tillåta en undervärdering som medför en önskvärd konsolidering av företagen. Jag anser ej heller att en ändring av aktiebolagslagens värderingsregler bör ifrågakomma. Spörsmålet blir alltså att bedöma, huruvida bestämmelser äro påkallade för att åvägabringa sådana uppgifter i redovisningen som belysa skillnaden mellan de i balansräkningen upptagna värdena å tillgångarna och tillgångarnas eventuellt högre verkliga värden, de dolda reserverna.

Problemet ställer sig, bl. a. med hänsyn till de olika värderingsreglerna för anläggnings- och omsättningstillgångarna, för vilka förut redogjorts, olika för dessa båda huvudgrupper av tillgångar. Vad först beträffar *anläggningstillgångar* möjliggöra, såsom kommittén framhållit, redan de gällande värderingsreglerna en ganska god inblick i företagens värderingspolitik, särskilt genom kravet på en utförlig redovisning för avskrivningar på dylika tillgångar. I detta avseende må även erinras om den utförliga specificering av anläggningstillgångarna, som är påbjuden (101 § 1 mom. A II). Även om sålunda i vissa hänseenden dessa regler underlätta ett bedömande av storleken av dolda reserver, ger dock den i lagen föreskrivna publika årsredovisningen icke i och för sig några närmare upplysningar härom.

Jag anser, i likhet med kommittén, att det av hänsyn till insynsintressena är av vikt att i den publika redovisningen erhålla uppgifter som direkt belysa anläggningstillgångarnas aktuella värde. Att få fram något exakt värde är stundom icke möjligt och det bör för övrigt undvikas att ålägga bolagen en särskild undersökning för uppskattning av tillgångarnas verkliga värde. Insynskommitténs förslag att uppgiftsplikten skulle anknytas

lill taxeringsvärden resp. brandförsäkringsbelopp samt inskränkas till att avse fastigheter samt maskiner, inventarier och andra dylika anläggningstillgångar finner jag mig i princip kunna godtaga.

De i remissvaren framställda erinringarna mot en dylik uppgiftsplikt gå i allmänhet ut på *dels* att uppgifter om taxeringsvärden och brandförsäkringsbelopp icke vore ägnade att belysa dolda reserver i anläggningstillgångar utan tvärtom kunde vilseleda utomstående beträffande företagens ställning, *dels ock* att uppgiftsplikten kunde lända företagen till skada. Vidare har framhållits, att försäkringsbeloppens fastställande grundas på skiftande normer inom olika företag eller branscher samt att taxeringsvärden och försäkringsbelopp icke äro jämförbara.

Att taxeringsvärden, åtminstone såvitt avser industrifastigheter, ävensom brandförsäkringsbelopp icke utan vidare ge uttryck för ett verkligt värde på tillgångarna kan ej bestridas. Men därmed är ej sagt att upplysningar om taxeringsvärden och brandförsäkringsbelopp skulle sakna betydelse för dem som av kommittén betraktats som insynsberättigade, främst de anställda. Tvärtom synas dylika upplysningar värdefulla och de farhågor som uttalats att lämnandet av upplysningarna i den publika redovisningen skulle vara vilseledande eller kunna skada företaget torde vara överdrivna. Härtill kommer att det för företagets egna delägare och borgenärer måste vara av värde att erhålla upplysningar i förevarande hänseenden. Det förtjänar erinras därom att från revisorshåll i annat sammanhang rekommenderats att bolagsledningarna lämna aktieägarna upplysning om det belopp vartill anläggningstillgångarna skyddats genom brandförsäkring. Om i ett särskilt fall speciella förhållanden påverkat ett brandförsäkringsbelopp, står det självfallet bolagsledningen fritt att i förvaltningsberättelsen närmare redogöra härför. Jag vill även nämna att enligt den nya schweiziska obligationsrätten (art. 665) försäkringsvärden å anläggningstillgångar skola jämte balansvärdena angivas i årsredovisningen (som dock ej är underkastad publicitet på samma sätt som hos oss).

Kommittén har föreslagit, att i årsredovisningen uppgift skall lämnas för fastigheter om senast fastställda taxeringsvärdet samt för maskiner, inventarier och andra dylika anläggningstillgångar om förekommande brandförsäkringsbelopp, varvid taxeringsvärdenas och brandförsäkringsbeloppens fördelning på de under särskilda poster i balansräkningen upptagna tillgångarna såvitt möjligt skall angivas. Införande av dylik uppgiftsplikt finner jag motiverat. Vad beträffar angivandet av försäkringsbelopp kunna otvivelaktigt i huvudsak samma skäl, vilka tala för att uppgift härom bör lämnas beträffande maskiner, inventarier o. d., åberopas för att motsvarande uppgift bör givas beträffande fastigheter. Då därjämte, såsom i vissa remissvar framhållits, taxeringsvärden och försäkringsbelopp icke äro jämförbara, förefaller det ändamålsenligt att kräva upplysning om brandförsäkringsbelopp även för fastigheter. Observeras hör emellertid att ej heller detta belopp, som icke omfattar tomtvärdet, kan jämföras med brandförsäkringsbelopp å maskiner och inventarier. I enlighet med det anförda förordar jag den utvidgning av kommitténs förslag på denna punkt, att

i fråga om fastigheter uppgift skall lämnas jämväl om brandförsäkringsbelopp. Härigenom torde åstadkommas en bättre information rörande företagens fastigheter och en belysning av fastighetsvärdena från olika synpunkter.

Jag övergår härefter till frågan om dolda reserver i *omsättningstillgångar*. Praktisk betydelse har detta spörsmål, såsom kommittén uttalar, framförallt beträffande lager av råvaror, varor under arbete och färdiga varor. Vid sidan av de förut berörda lagbestämmelserna förtjänar i detta sammanhang särskilt uppmärksammas regeln i aktiebolagslagen 103 § 1 mom. fjärde stycket att om viktigare ändring vidtagits vid uppgörande av vinst- och förlust- eller balansräkning i förhållande till tidigare år, redogörelse för sådan ändring skall lämnas i förvaltningsberättelsen. Med denna bestämmelse åsyftas bl. a. att få fram upplysning om sådan ändring i lagervärderingen, som i mera betydande mån påverkat det redovisade rörelsereultatet.

Kommittén har med utgångspunkt från den uppfattningen, att lagervärderingen i stor utsträckning tjänar såsom ett instrument för reglering av ett företags rörelseresultat, funnit att mera vittgående krav å den publika redovisningen icke borde ställas än att upplysning däri skall lämnas om sådana förändringar i lagervärderingen, som mera avsevärt påverkat årsresultatet, och därför stannat för att allenast föreslå ett förtydligande i detta avseende av nyssnämnda stadgande i aktiebolagslagen. Detta förslag, som accepterats av flertalet remissinstanser, anser jag mig kunna i sak biträda. I anslutning härtill bör 103 § 1 mom. fjärde stycket aktiebolagslagen kompletteras så att därav direkt framgår, att om beträffande omsättningstillgångarnas värdering eller i andra avseenden sådan ändring i förhållande till tidigare balansräkning eller vinst- och förlusträkning vidtagits, som i avsevärd mån påverkat årsresultatet eller eljest är av större vikt, redogörelse därför skall lämnas i förvaltningsberättelsen. Jag utgår emellertid från att spörsmål sammanhängande med lagervärderingen bli beaktade vid utformningen av den planerade ekonomiska statistiken.

I ett remissvar har yppats viss tvekan beträffande upplysningsplikten i fråga om den inverkan en ändring i lagerkvantiteten kan ha på årsresultatet. Medan ändring av värderingsgrunderna betyder en åtgärd som i regel just åsyftar att påverka årsresultatet, äro ändringar i lagerkvantiteten i regel uttryck för fluktuationer i bolagets rörelse, vilka få sin naturliga återspeglning i det redovisade årsresultatet. Om ändringen medför en mera betydande inverkan på årets rörelseresultat, är det emellertid av intresse att få kännedom därom. Men då man icke ansett sig kunna ålägga företagen skyldighet att publikt redovisa storleken av sina inneliggande lager, vilket dels skulle kunna medföra stor vidlyftighet i redovisningen och dels innebära vissa risker i konkurrensavseende, synes man av liknande skäl icke heller kunna uppställa ett ovillkorligt krav på redovisning av sådana ändringar i lagerkvantitet, som avsevärt påverkat resultatet. Det torde därför vara riktigast att i enlighet med kommitténs förslag låta dylika ändringar

falla under den allmänna bestämmelsen i 103 § 1 mom. första stycket, vilket medför att ändringarna måste redovisas endast i den mån det kan ske utan förfång för bolaget. En annan sak är huruvida längre gående upplysningsskyldighet bör kunna ifrågasättas i den ekonomiska statistiken. Här om hänvisar jag till kommitténs betänkande (s. 89).

Sättet för utseende av skiljeman enligt 223 § aktiebolagslagen.

Enligt 223 § aktiebolagslagen skola vissa tvistefrågor i samband med inlösen av aktier hänskjutas till avgörande av skiljemän och skall därvid för två i paragrafen angivna fall skiljeman utses av myndighet, nämligen länsstyrelsen i det län där bolagets styrelse har sitt säte. Beträffande skiljemännen och förfarandet inför dem skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad i lagen om skiljemän är stadgat. I en inom justitiedepartementet i december 1948 upprättad promemoria påpekades att enligt lagen om skiljemän överexekutor är den myndighet, på vilken det i vissa fall ankommer att utse skiljeman, samt att det syntes ändamålsenligt att ifrågavarande bestyr alltid vilade å samma myndighet. I promemorian föreslogs den ändring i 223 § aktiebolagslagen att skiljeman i där avsedda fall skulle utses av överexekutor.

Detta förslag har i avgivna remissyttranden tillstyrkts eller lämnats utan erinran av kommerskollegium, patent- och registreringsverket, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, länsstyrelsen i Malmöhus län, bank- och fondinspektionen, Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare ävensom Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges advokatsamfunds styrelse och svenska bankföreningen.

Jag anser att den sålunda ifrågasatta ändringen i 223 § aktiebolagslagen bör genomföras.

Hemställan.

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag*. De föreslagna lagändringarna förutsättas skola träda i kraft den 1 juli 1950, därvid dock ändringarna i 103 § icke skola äga tillämpning beträffande förvaltningsberättelse för räkenskapsår som dessförinnan utgått.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Lars Lemne.

¹ Av denna bilaga har här medtagits endast 103 § 1 mom. fjärde stycket, i vilken del bilagan skiljer sig från det vid propositionen fogade lagförslaget.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom.
lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.

Häri genom förordnas, att 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 om aktiebolag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

103 §.

103 §.

Har beträffande avskrivningarna på bolagets anläggningstillgångar eller avsättningarna å värdeminskningsskonton för *sådana* tillgångar eller beträffande redovisningen av tillgångar såsom anläggningstillgångar eller omsättningstillgångar eller i andra avseenden *någon viktigare ändring vidtagits* i förhållande till tidigare balansräkning eller vinst- och förlusträkning, skall redogörelse därför lämnas i förvaltningsberättelsen.

Har beträffande avskrivningarna på bolagets anläggningstillgångar eller avsättningarna å värdeminskningsskonton för *dylika* tillgångar eller beträffande *omsättningstillgångarnas värdering* eller beträffande redovisningen av tillgångar såsom anläggningstillgångar eller omsättningstillgångar eller i andra avseenden *sådan ändring* i förhållande till tidigare balansräkning eller vinst- och förlusträkning *vidtagits, som i avsevärd mån påverkat årsresultatet eller eljest är av större vikt*, skall redogörelse därför lämnas i förvaltningsberättelsen.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 24 januari 1950.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden GEIJER,
LECH,
regeringsrådet QUENSEL,
justitierådet BECKMAN.

Enligt lagrådet den 18 januari 1950 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 4 januari 1950, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av revisionssekreteraren C. E. Hagbergh.

Lagrådet yttrade:

Ändringen i fjärde stycket av 103 § 1 mom., varigenom ytterligare ett led lägges till den redan förut tunga lagtexten, synes böra föranleda viss jämkning i redaktionellt hänseende för att underlätta läsningen.

I övrigt lämnas förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 3 februari 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 24 januari 1950 avgivna utlåtande över det den 4 januari 1950 till lagrådet remitterade förslaget till *lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag* samt anför därvid följande.

I anledning av lagrådets uttalande rörande 103 § 1 mom. fjärde stycket av det remitterade förslaget har nämnda lagrum erhållit en ändrad formulering.

Det må i detta sammanhang framhållas, att de enskilda företagens uppgifter till den statistik över företagens inkomstutbetalningar och vinster, vartill anslag begärts i årets statsverksproposition, åtnjuta sekretesskydd enligt 16 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Såsom jag påpekat vid remissen till lagrådet den 4 januari 1950 har insynskommittén emellertid förordnat, att de statistiska uppgifterna skulle kunna bearbetas för åstadkommande av specialutredningar, avsedda att komma till användning vid avtalsförhandlingar mellan arbetsmarknadens organisationer. Rörande dessa utredningars innehåll och publicering har kommittén förutsatt att överenskommelse komme att träffas mellan huvudorganisationerna på arbetsmarknaden. Ett ställningstagande till frågan, huruvida ett realiserande av kommitténs förslag i detta avseende bör föranleda vissa ändringar i sekretesslagstiftningen, synes böra anstå.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga *förslag till lag angående ändrad lydelse av 103 § 1 mom. samt 223 § 1 och 2 mom. lagen den 14 september 1944 (nr 705) om aktiebolag*.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdna hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Vid protokollet:
Einar Herlitz.